

Slovenski Pravnik

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani

ODGOVORNI UREDNIK:

Dr. RUDOLF SAJOVIC

VSEBINA:

1. PROF. G. KREK: Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu	161
2. PROF. DR. A. SKUMOVIČ: Smrtna kazen in policijski nadzor ter projekt kazenskega zakona	174
3. DR. KARL ŠAVNIK: Naš zakon o glavni kontroli	180
4. Književna poročila	196
5. Razne vesti	197

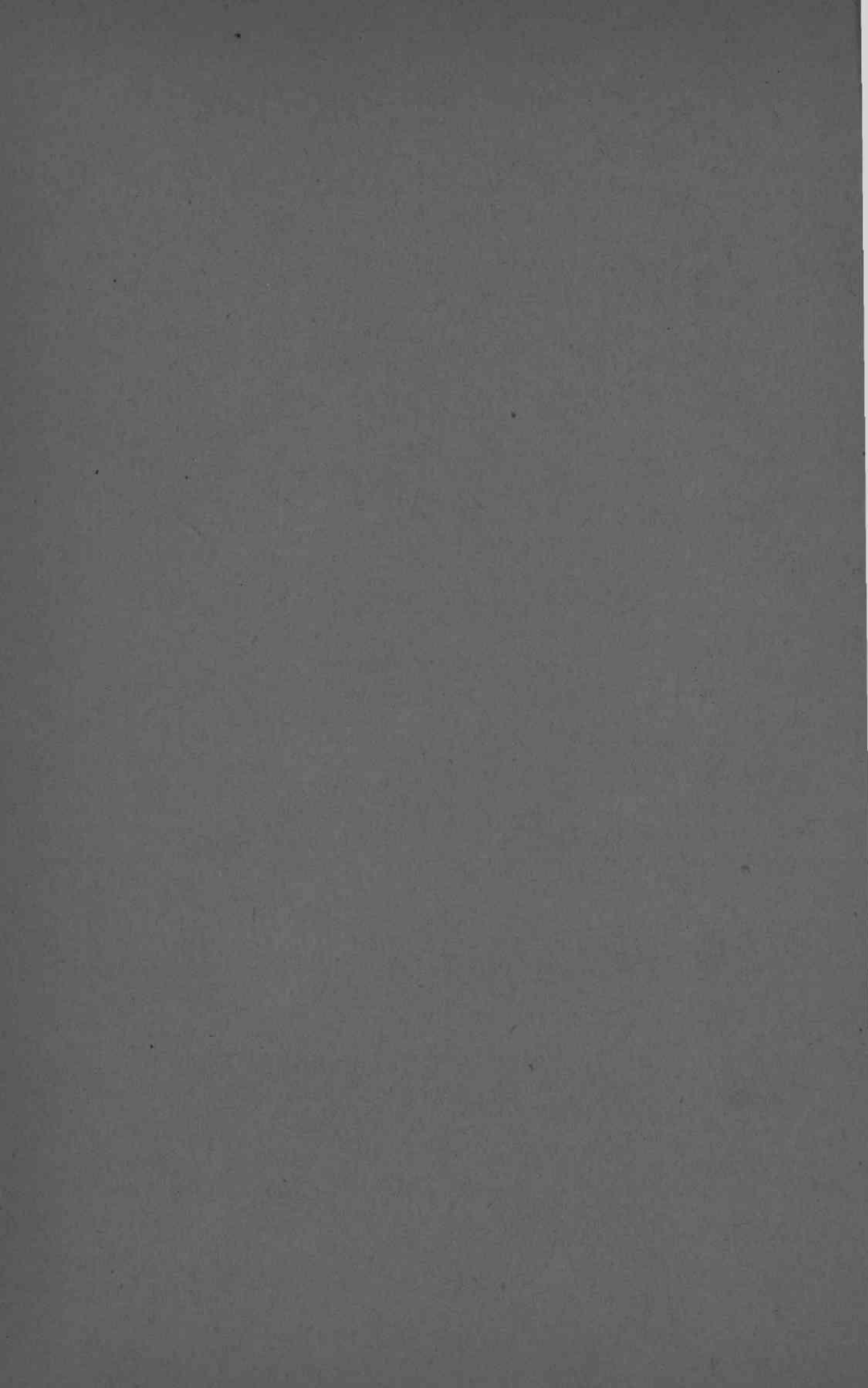
PRILOGA: Odločbe stola sedmorice v kazenskih stvareh.

V LJUBLJANI

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

1923

SLOVENSKI PRAVNIK.

Leto XXXVII.

V Ljubljani, 1. julija 1923.

Štev. 7. in 8.

Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu.

Prof. G. Krek.

(Dalje.)

Toda zgolj samo za sodnika poedinca, nikakor ne hkratu za ljudskega sodnika! Slednji se namreč niti z odločilnega fiskalnega stališča po mojem mnenju ne da opravičiti.⁴⁸⁾ Ali je sodnik nestrokovnjak v resnici cenejši? Mislim, da pride do tega zaključka samo kratkovidec. Kdor ne pazi samo na to, kako in koliko izdaja država, temveč tudi na to, kako in koliko pridobiva, temu je kmalu jasno, da je sodnik nestrokovnjak le

⁴⁸⁾ Da je širokogrudno uporabljanje ljudskega sodnika pri nas naravnost nemogoče, o tem pač nihče ne dvomi, ako upošteva razmere, ki vladajo zlasti v naših južnih pokrajinah. Pa niti v Sloveniji bi si ne upal naložiti ljudstvu večjega bremena, kakor nosi že sedaj, izvršujoč porotniško dolžnost in sodelujoč v strokovnih senatih. Za uspevanje večniških sodišč je potrebna ne samo neka minimalna višina izobrazbe, temveč predvsem izvesten čut državljana, ki mu da istovetiti njegov interes z interesom države, tisti čut, ki so ga imeli Rimljani aristokratske republike in ki ga pri nas dosihmal nismo mogli imeti, ker se tuje državno vodstvo skozi sto in sto let za naše narodne interese nikdar pobrigalo ni. Zato nam je še povsem tuj tisti drugod že iz pojma države izhajajoči »noblesse oblige«, ki označuje n. pr. na Angleškem (pomislimo mirovnega sodnika, tega »velikega neplačanca«!) ali v Nemčiji vse razmerje med državo in državljanom. Pri nas se v tem oziru ni mnogo izpremenilo od zdavnaj preteklih dob, ko so imeli največje težave, da so grajane privabili k volitvam večnikov in večnike k sodnim dnevom. Tudi dandanašnji »ist der obrigkeit etwas beschwörlich das... schier wenig erscheinen, sonder ired gefallens aussenbleiben wollen«, kakor toži neki koroški tržni artikel iz l. 1579 (Bischoff-Schönbach, Steir. u. kärnth. Taidinge 1881, 504). O prav tako nepovoljni in nevoljni udeležbi laiškega elementa, kakršna je v naših pokrajinah (prim. Sl. Pr. 1922, 57), so mi pravili tudi v Beogradu.

na videz poceni sodnik. Država je tem bogatejša ne samo, čim manj izdatkov ima, marveč tudi in predvsem, čim več ima dohodkov. Dohodki pa se stekajo tem obilneje, čim bogatejši je narod. Kdor ima odprte oči, ne vidi samo razmeroma male dnevnicke ali potne stroške, ki se trošijo za — manj vredno sodstvo; ugotavlja namreč tudi z obžalovanjem, da se odteguje toliko ljudi svojemu prave mu, v resnici u s t v a r j a j o č e m u, produktivnemu poklicu, tistemu poklicu, ki dviga njihovo gospodarsko moč, hkratu davčno silo in s tem bogastvo države in dobrobit državljanov. Čim spoznamo, da se opira pohvala sodnika nestrokovnjaka celo z odločilnega, za njega nikakor ne laskavega fiskalnega stališča na varav sklep, se mu gotovo odrečemo ali mu vsaj odkazemo mesto le tam, kjer more s svojim specifičnim znanjem, s svojo posebno izurjenostjo in prakso v svoji stroki v resnici podati nekaj, česar povprečni uradni sodnik absolutno ne more nuditi. Le v izjemnih primerih poslednje vrste pomeni ljudski sodnik zares tudi materialen prihranek, ne samo ker nadomešča v teh primerih dejanski učnega sodnika in je po svoje v resnici enakovreden član senata, temveč tudi zbog tega, ker utegne senat, čigar član in posvetovalac je, marsikatero strokovno vprašanje rešiti sam, ne da bi zaslišal izvedenca, ker torej pogostoma prihranjuje tudi stroške zadevnega mnenja (prim. v § 463 II. ref. nač. c. pr. r. recipirani § 364 c. pr. r. in Beantwortung der Fragen [Vdg. d. JM. 3. dec. 1897, JMVBl, 44] k § 351 c. p. r.). Dejanski gre v teh primerih samo za drugo o b l i k o, v kateri se udejstvuje še vedno strokovna izobrazba: navadno v izvrševanju poklica neposredno v korist lastnega podjetja ali zvanja in posredno države; tu neposredno v prid državni justici, s tem pa posredno še vedno v prilog lastnim interesom. Sodnika nestrokovnjaka naj torej ne pogrešamo pri trgovinskih, pomorskih, rudarskih, obrtnih, patentnih, avtorskih in sličnih stvareh, koder pomaga s posebnim znanjem svoje stroke.⁴⁹⁾

⁴⁹⁾ Istega mnenja tudi Klein, GerZtg 1919, 104 ss (diskusija), Zwiedineck, GerZtg 1921, 53. Prim. tudi Wehli, GerZtg 1921, 125 ss. Pač z istega stališča zastopa Daub, DJurZtg 1919, 456 ss., udeležbo laikov razen v bračnih in alimentacijskih tudi v poljedeljskih stvareh. Podobno tudi Volkmar, DJurZtg 1919, 218 ss.

S temi izvajanjem bi bilo razbistreno in utemeljeno tudi naše odklonilno stališče glede ljudskih sodnikov v ostalih civilnih stvareh in glede večnikov in porotnikov pri kazenskih sodiščih. Večniki (skabini) nas menda ne bodo tako kmalu ogražali (bagatelna sodišča po bos.-herc. c. pr. r. [§ 4], ki so bila večniška sodišča z enim sodnikom in dvema prisednikoma, izvoljenima iz ljudstva [§ 8], so s čl. 1, odst. 2 uredbe od 22. junija 1921 Sl. N. br. 145, odpravljena; istotako tudi prisedniki v kazenskem postopku s čl. 2 uredbe z istega dne Sl. N. 146), čeprav so si priborili zlasti v Nemčiji⁵⁰⁾ in po njenem vzgledu pred kratkim tudi v Avstriji⁵¹⁾ znamenito mesto v ustroju sodišč. Dejstvo pa je, da je srbska porota po zakonu od 31. marca 1892 v istini večniško sodišče.

Koliko je pritegnitev ž e n a kot ljudskih sodnikov k varstvenim, mladinskosodnim, zakonskim (bračnim) stvarjem z vidika njihovega posebnega znanja in izkustva upravičena, nočem

⁵⁰⁾ Prim. op. 41. S pravo vemo se je celo sloviti Wach, odklanjajoč poroto, potegoval za večniška sodišča in zahteval, da naj število večnikov presega število v senatu sodelujočih pokličnih sodnikov za najmanj enega (DJurZtg 1920, 481). Volkmar, k čigar razbremenitvenim predlogom se še povrnemo, si želi za vse prvostopne kazenske stvari izvzemši delikte, ki grede pred poroto, izključno le tročlansko večje.

⁵¹⁾ Nova avstr. zvezna ustava od 1. oktobra 1920, BGBl. 1 predvideva v čl. 91, odst. 2, obvezno pritegnitev večnikov, ki jih je bila pri zbornih sodiščih že I. kazenskopravna novela od 15. junija 1920, StGBI. 279, dejanski uvedla. Pred večje, sestoječe iz 2 sodnikov in 2 večnikov, spadajo po § 13 nov. k. p. r. vsa hudodelstva in pregreški, ki ne gredo niti pred poroto, niti pred sodnika poedinca (glej op. 41), in nekatere tiskovne stvari po § 42 novega tisk. zak. od 7. aprila 1922, BGBl. 218. Glede volitve večnikov prim. §§ 5 do 16 zak. od 23. maja 1873, drž. zak. 121, v obliki, ki so mu jo dali zakoni od 23. januarja 1919, StGBI. 37, od 15. junija 1920, StGBI. 279, in od 15. julija 1920, StGBI. 321. Porota je v Avstriji pristojna za vsa politična in potom tiska storjena hudodelstva in pregreške, za vse obtožbe radi hudodelstev, ogroževanih z več kot desetletno ječo, ako je najmanj to ječo tudi prisoditi po zakonu ali po predlogu obtožbe, ter za obtožbe radi detomora in uboja (čl. VI uv. zak. h k. p. r. v obliki čl. II. cit. I. kaz. pravd. novele iz l. 1920, § 484 k. p. r. in § 34 tisk. zak. od 7. aprila 1922, BGBl. 218). O poroti de lege ferenda prim. op. 45.

odločati.⁵²⁾ Ni ravno treba, da soglašamo s Schopenhauerjevo sodbo, ki vidi v nepravilnosti glavno hibo nežnega spola, pa smo vendar lahko prepričani, da je sodništvo izrazito magisterium virile. Če vobče nočemo tovarnarja ali trgovca motiti v izvrševanju njegovega pravega poklica, velja to pač v še večji

⁵²⁾ Seveda gredo tudi glede tega vprašanja naziranja diametralno narazen. So radikalni zagovorniki in prav tako radikalni nasprotniki ženskega sodstva, v sredi pa taki pisatelji, ki priznavajo dobiček, ki bi ga mogla imeti justica v izvestnih panogah, ako bi se dalo omogočiti sodelovanje v resnici poklicanih žena, in sicer na način, ki ne nareja rodbini večje škode, kakor znaša korist, ki jo ima justica. Poslednji skupini pripada Engel (v večkrat citiranem predavanju, 15 s), čigar objektivnim izvajanjem pritrujem. Löffler (ib. 29 ss) se izraža zelo oprezno; je za »pripustitev žena k pravnim študijam« (na ljubljanski juridični fakulteti so izza ustanovitve univerze pripuščene k državnim in doktorskim izpitom; pri tem ostane tudi po čl. 2 načrta uredbe juridičnih fakultet); misli, da bodo kot člani varstvenega oblastva in mladinskega sodišča sodelovale uspešno; prav tako v zakonskem (bračnem) senatu. Zelo skeptično pa se izjavlja o ženi kot kazenski sodnici in porotnici. Z enako umerjenostjo tudi Klein (o priliki diskusije o Englovem predavanju v Juristični družbi, GerZtg 1919, 104), ki si želi pritegnitev žena k bračnemu sodstvu, in Daub (DJurZtg 1919, 456 ss), ki bi jih rad videl kot sotrudnice v bračnih in alimentacijskih stvareh. Prim. tudi vpoštevanja vredna izvajanja Eichs v DJurZtg 1919, 625 ss., ki poudarja zelo važen moment, da tačas še ne dostaje zaupanja ljudstva v pravosodstvo žena. Zato priporoča, da se žene korakoma uvajajo v sodniške posle. Žal so koraki, ki jih ima v mislih, pravcati skoki. Žene kot sodni pisarji, prisedniki nestrokovnjaki pri mladinskih sodiščih, večniki, porotniki, sodniki laiki v trgovinskih sodiščih — to bi bil prvi, vsekako nadčloveški, goliatski korak. Ko bi bil ta storjen, bi se naj žene pripuščale k jurističnim poklicom, in sicer samo neomožene (zaradi nosečnosti, porodov itd.). Nemško zakonodavstvo je celo te daljnosežne predloge deloma že prehitelo (glej op. 53). Pa kaj, ko so že mnogo stoletij pred Kristusom v starem Babylonu prve dinastije imeli sodne pisarice, morda celo sodnice in razsodnice! (Daiches, Altbabylonische Rechtsurkunden 1903, 50 ss., Thurnwald v Blätter f. vergl. Rw. u. Volkswirtschaftslehre 1907, 293). Nekam čudno stališče zavzema Götte (Recht 1922, 60), ki predlaga uzakonitev zahteve, da se morajo žene v vseh kazenskih stvareh, v katerih je zaslišanje žene potrebno (!?), zaslišati kot izvedenke (!); prav tako v vseh zakonskih in varstvenih stvareh, pri katerih gre za vzgojo nedoletnikov in za zadeve zakonskih žena. Zoper žene kot večnice se izjavljata znamenita kriminalista Oetker (Recht 1920, 47) in Lucas (DJurZtg 1920, 325 ss). Negativno pa je osobito

meri za ženo, ki izvršuje praviloma najvažnejši in najvzvišenejši poklic, da rodi in vzgaja državi zdrave državljane, najdragocenejšo dobrino, ki jo država ima. V Nemčiji in Avstriji so tudi že žene podvrgli splošni sodniški dolžnosti in vpoklicali kot večnice in porotnice.⁵³⁾ Počakajmo, da vidimo, kako se ob-

mnenje, ki ga je sklenilo 4. zborovanje nemških sodnikov v Leipzigu 22. in 23. maja 1921 in ki se glasi: »Nekvarno usposobljenosti žene za udeleževanje v javnem življenju in nje siceršnji pritegnitvi k sodnemu postopku ni dvomiti, da žena ne more prihajati v poštev 1.) kot poklična sodnica, 2.) kot porotnica, 3.) kot večnica v mladinskosodnih stvareh, 4.) sploh v kazenskih stvareh« (DJurZtg 1921, 414 s). Potemtakem so smatrali žene pač sposobne, da sodelujejo kot sodnice nestrokovnjakinje v trgovinskih in drugih strokovnih senatih, pri obrtnih sodiščih itd. Navzlic temu jasnemu protestu in navzlic odklonilnemu mnenju slovitih medicincev, zlasti neurologov (imenujem le profesorja Lipmanna in Antona) so bili izdani eno leto pozneje zakoni, omenjeni v nastopni opombi.

⁵³⁾ Potem, ko je že nemška državna ustava od 11. avgusta 1919 izrekla načelno enakopravnost spolov tako glede državljskih pravic in dolžnosti (čl. 109, odst. 2) kakor zlasti glede pripustitve k javnim zvanjem (čl. 128 odst. 1), je nemški zakon od 14. januarja 1922, RGBl. str. 155 pri-pustil žene izrečno kot članice obrtnih in trgovskih sodišč (Kaufmanns-gerichte), zakon od 25. aprila 1922 RGBl. I, 33, pa kot večnice in porotnice. Po t. 5. tega zakona (§ 35 št. 7 izpremenjenega GVG) morejo to službo odkloniti le, ako verjetno izkažejo, da jim izvrševanje službe znatno ote-žuje skrb za familio. Še dalje sega nemški zakon od 11. julija 1922, RGBl. I, 573, po katerem morejo postati tudi trgovinski sodniki, uradni zagovorniki, sodni pisarji (kajpa v nemškem pomenu besede) in — sodni izvrševalci! (rablja so tačas še izpustili). V Avstriji je po § 2, št. 4 zak. od 23. maja 1873, drž. zak. 121 o porotniških imenikih v obliki zak. od 23. januarja 1919, StGBI. 37, za porotniško (in z ozirom na nov. § 1, posl. odst. tudi za večniško) zvanje nesposoben, kdor je izključen od vo-lilne pravice v narodni svet. Ker žene v § 13 volilnega zakona od 20. julija 1920, StGBI. 351 (v zvezi s § 20 zak. od 1. oktobra 1920, BGBl. 2) niso navedene, jih je smatrati za sposobne. To izhaja tudi iz primerjanja prvotnega besedila § 1 prvonavedenega zakona iz l. 1873, ki govori o »moških«, z noveliranim besedilom, ki govori splošno o »osebah«, ki jih je vpoklicati kot porotnike (ali večnike). Vendar pa so žene po § 4, št. 6 cit. zak. te službe oproščene. Omembe vredno je, da pripušča § 1 avstr. zak. od 22. marca 1920, StGBI. 136, žene k zastopanju strank pod istimi pogoji kakor moške. Ženske sodnike oziroma porotnike imajo med dr. tudi Zedinjene države Sev. Amerike, Danska, Anglija, Francija (samo pri obrtnih sodiščih), Rusija. Prim. Hartwig, Frau in d. Rechtspflege 1922, 11 do 14. (Na to knjigo me je opozoril in mi jo dal na razpolago ko-

nese ta poizkus. V državi, v kateri bomo morali ženi priboriti še najprimitivnejšo privatnopravno enakopravnost z možem, je razgovor o aktivnem sodelovanju žene pri sodstvu de lege ferenda brezplodno, s čimer nočem izreči, da bi ne bilo koristno, seznanjati se s stališčem naprednih narodov.⁵⁴⁾

Naš načrt uresničuje vobče ravnokar zastopane nazore. Ne spušča se v eksperimente, temveč sledi skoraj brezizjemno svoji predlogi. V § 27 navaja pod št. 1 do 17 primere, v katerih »odloča«⁵⁵⁾ predsednik senata ali odrejeni sodnik (»izaslani

lega Dolenc. Iskreno se mu zahvaljujem tudi na tem mestu za to uslugo kakor za marsikatero drugo opozorilo). Na Norveškem so žene pripuščene kot porotnice in večnice z novelo h k. p. r. od 22. maja 1902 (Motzfeldt v Jahrb. d. int. Ver. f. vergl. Rw. 1907 [VIII, 2/1] 2081).

⁵⁴⁾ Zdi se mi, da se sploh premalo zanimamo, kako se razvija sila plodovito in v zadnjem času tudi uspešno zakonodavstvo in pravna literatura onkraj naših meja, zlasti pri bivših naših sodržavljanih Avstrijcih, Čehih in Poljaki, ki se moremo od njih že zato prav mnogo naučiti, ker so njihove uredbe in tudi siceršnje njihove razmere še najbolj podobne našim. Smo v prijetnem položaju, da so nam pionirji. Pazljivo bi morali zasledovati, kako se obnesejo novote in reforme, ki jih uvajajo. To je tudi razlog, zakaj sem primoran opozarjati na stanje inozemske legislacije in literature, ki sta večini naših pravnikov nepoznani, in sicer tudi glede takih problemov, ki nas morda trenutno še ne pečejo. Ko nastopi svojčas neposredna potreba ali sila, bo že prepozno. Takrat mora biti material že zbran; ustvariti smo si morali že svoje mnenje.

⁵⁵⁾ Bolje bi bilo »rješava«, ker glede nekaterih točk § 27 (kakor glede št. 10, 12, 13, 16) sploh ne gre za »odločanje« v pravem pomenu besede (prim. tudi § 37, odst. 1 o. z.: »bedarf... keiner *Beschlußfassung*« in istega § poslednji odstavek: »werden... *erledigt*«). Slag § 27 pa sploh malo šepa. Uvodni stavek z okostjem »predsednik... odločuje... o sledečim predmetima« zahteva skozinskoz temu začetku primerno nadaljevanje. Tega se besedilo ne drži v št. 13 do 17. Menim, da ni tehtnega razloga, da odstopimo od besedila § 37 o. z. Ako damo uvodu obliko po vzorcu § 37, torej približno tako-le: »Osem o predmetima navedenima u drugim zakonima *nije potreba, da rješi veče o*«, tedaj se tudi točke 13 do 17 lahko prevedejo brez interpolacij. Seveda mora tedaj ostati tudi poslednji odstavek § 37 v obliki razbr. nov., ki bi se glasil nastopno: »*Poslove nabrojene pod br. 1 do 17 rješava predsednik ili izaslani član veća kao sudija pojedinac*«. Pripominjam, da sem se pri tej formulaciji — nerad — posluževal srbske terminologije ki zavrača »zaključiti, zaključak« za *beschließen, Beschluß* (prim. tudi Vuk Rječnik pod značnicama »zaključavati, zaključak«) in rabi menda za ta pojem in za pojem

sudija») brez sklepanja senata. Naštevaje sledi vobče besedilu § 37 o. z. v obliki razbr. nov. Kakor je razvidno iz uvodnih besed »Osem o predmetima navedenim u drugim zakonima«, ni to naštevaje izčrpno. Ta pridržek je ne glede na c. p. r. in najbrže tudi na k. p. r. potreben tudi z ozirom na druge zakone, zlasti na bodoči nesporni postopnik, na konkurzni red (konkurzni komisar!) i. t. d. Numeracija poedinih primerov je deloma izpremenjena, ker so po razbr. nov. uvrščene, v o. z. s pridejanimi črkami označene točke dobile svoje zaporedne številke in ker so se primeri uredili med sabo bolj po svoji sovislosti, kakor je bilo to moči učiniti ob noveliranju.

K poedinim točkam pripominjam stvarno⁵⁶⁾ še to: Od vseh primerov § 37 oz. je ostal nesprejet edini primer št. 9, kar ne

»erledigen, Erledigung« : »rješiti, rješenje«. Ref. nač. je imel v 1. odst. »odlučuje... bez zaključka veća«. Mislim, da razločka v pojmi in izrazih ne bo moči pogrešati. Naj premišlujejo o primerni terminologiji srbski pravniki. Pri Hrvatih so izrazi »zaključak, zaključivati« (Beschluss, beschließen) in »rješenje, rješiti« (Erledigung, erledigen) v rabi.

⁵⁶⁾ V jezikovnem in terminološkim pogledu naj dodam te-le opazke: Posledica v op. 55. označenega nedostotka je nadaljnja nepravilnost, da stopi glagol uvodnega stavka »odlučuje« v št. 1, 3 in 11 v stik s predikatom »o dozvoli«. Ne odloča in ne sklepa se o dovolitvi, temveč je dovolitev sama že odločba. Ta lepota napaka utegne povzročiti celo stvarno nepravilno razlago. Ako sme sodnik odločati »o dozvoli« n. pr. »siromašnog prava« (št. 3) (kar menda takisto ni dober izraz za »pravico revnih«), bi se iz tega utegnilo sklepati, da sme to pravico tudi odreči. Da bi ta sklep ne bil upravičen, izhaja jasno iz nemškega besedila o. z.: »(Es) bedarf keiner Beschlussfassung des Senates... 3) die Bewilligung des Armenrechtes«, arg. a contr. torej pač »die Verweigerung«. Podobno jezikovno nepravilnost in stvarno nejasnost ima formulacija uvoda za seboj tudi v št. 12. Sodnik ne odloča »o spisih, ki je njih predmet obveščanje drugih oblastev itd«, temveč je vprav to obveščanje samo predmet sodnikovega poslovanja. Ne prikrivam si težkoč, ki izvirajo iz tega, da je treba vse raznovrstne posle § 27 spraviti takorekoč pod vkupen imenovalnik. Vendar ne dvomim, da se posreči tudi to. Fraza »o troškovima predlagачeva protivnika kod izvodjenja dokaza« v št. 9 (št. 7c o. z.): »über die Kosten für seine Beteiligung bei der Beweisaufnahme« ni lepa. Lepše in točnejše morda: »o troškovima, što je imao (što su prouzrokovane) predlagачev(u) protivnik(u) usled izvodjenja dokaza«? Izraz »po službenoj dužnosti« v št. 15 (št. 12 o. z.) za »von amtswegen« je radi tega neprilichen, ker se rabi zlasti v c. p. r. (II. ref. nač. ima »po zvaničnoj dužnosti«) neštetokrat v zvezi s pomožnim glagolom »sme« ali »može«,

izključuje (vide uvod § 27), da se uvrsti svojčas v poseben zakon (o nespornem postopku ali o depozitih). Prevzeta je tudi druga točka § 37 o. z. v obnovljeni obliki, k čemur bi bilo omeniti, da se nanaša ta točka (likvidiranje advokatskih pristojbin) na čl. V uv. z. k c. p. r. V Avstriji so ta član razveljavili z za-

kar je pravzaprav *contradictio in adiecto*. Ako je »dužnost«, »mora« sodnik, ako pa samo »može«, ni njegova »dužnost«. Ne gre po mojem mnenju prevesti na pr. § 35, odst. 2 sod. prav.: »Beschlüsse... können... von dem Gerichte... von amtswegen abgeändert werden« s stavkom: »Veče... može... odlike promjeniti... po službenoj dužnosti«, kakor se je v deln. kom. nač. cpr. zgodilo. Kar je dolžnost, ne more biti hkratu prepuščeno sodnikovemu preudarku. Hrvatski uradni prevod o. z. ima za »von amtswegen« »s ureda«. Drugi hrvatski zakoni se poslužujejo izrazov »uredovno«, »u ime ureda«, »ureda radi«. Ni pa nobena kompozicija z besedo »ured« Srbom všeč, ker te besede v pomenu »Amt« ne poznajo. Morda se najde vendar primeren izraz, ki zadovoljuje jezikovno tako Hrvate kakor Srbe, a se hkratu ogne omenjenemu očitku. Vse to je malenkost in ni malenkost. Ni malenkost zato, ker sestoji nazadnje ves zakon jezikovno iz samih takih malenkosti. Sličnih netočnosti, nedolčnosti, slovniških nepravilnosti in stilističnih kakofonij je gotovo še tudi na drugih mestih. Ni moja zadača in se ne smatram niti za poklicanega, da bi razpravljaj o njih. Vzrok jim je mnogokrat preneglost, ki sta ž njo morala delati poročevalec in komisija, včasih pa tudi samo na sebi vse hvale vredno stremljenje srbskih članov, izbrisati sledove papirnatega jezika in ga nadomestiti z naravnim, jedrnatim, lahko razumljivim izrazovanjem ljudske govorice. Negujejo kratkost in preprostost sloga ter leposlovno menjavanje izrazov včasih celo na račun juristične točnosti. Navzlic takim (izjemnim) nezgodam pa smemo hvaliti Boga, da sestavljamo zakone v srbskem jeziku, ki nad njim čuvajo naši tovariši v Z. Sv. Oni skrbijo za to, da se njih jezik ne najame nesrečnega kanclijskega sloga, ki se je po nemškem vzorcu vsaj v zakonih vgnedil že tudi pri nas Slovencih. Po drugi strani pa je gotovo nič manj ugoden slučaj, da Slovenci svoje brate onkraj Sotle brezdvomno nadkriljujemo v točnosti in bogatosti strokovnega imenstva, teh aktivnih postavkah zapuščine, ki nam jo je ostavil »Nemec akuradni«. Tako prav lepo dopolnjujemo drug drugega. Glede na imenstvo opozarjam končno na izraz »izostanak« (št. 5) za »zamudo«, ki ga rabimo tedaj, kadar gre za zamudo naroka, dočim nam služi »propustaj«, kadar gre za opustitev dejanja v določenem roku. Za naša ušesa neznosna »žalba« (št. 10 = št. 7 o. z.) nas ne bo motila preveč. Čeprav najvneteji puristi med Jugoslovani, vendar lahko ostanemo pri svojem »rekurzu«, ki bi ga kot udomačeno drugarico k istotako latinski »reviziji« ponovno priporočal tudi Srbom. V št. 15 (= 12 o. z.) naj se rabi za »registar« dosledno (prim. § 15, odst. 2) »upisnik«.

konom od 22. marca 1920, StGBI. 148, a v Češkoslovaški z zakonom od 28. maja 1919, Sb. z. a n. 306, s čimer je postala točka 2 § 37 o. z. brez pomena. Ni razloga, da bi se obdržala predpotopna, iz dobe dvornih dekretov prevzeta določba čl. V. Tudi mi bi mogli št. 2 nač., ki se opira na to določbo, črtati mirnim srcem. V št. 15 nač., ki se zлага vobče s št. 12 o. z., smo posneli tudi določbo, da sodnik poedinec nima pravice, izrekatj redovne kazni (*»bez prava* kažnjavanja«). V Avstriji je III. razbr. novela od 2. decembra 1921, BGBl. 743, točko 12, ki jo je bila II. razbr. novela od 18. marca 1920, StGBI. 116 razveljavila, iznova vzpostavila, toda z izpremembo, da gre sodniku poedincu tudi pravica kaznovanja (*»mit Einschluß der Verhängung von Ordnungsstrafen«*). Po mojem mnenju se da izključitev kaznovalne pravice razlagati le zgodovinsko, kot usedlina § 146 stare sodne instrukcije od 3. maja 1853, drž. zak. 81, ki ima v mislih seveda le t. zv. »kurencije«, t. j. posle, pri katerih pravzaprav ne gre za nobeno odločbo. Čim pa smo izročili sodniku poedincu moč, da sam razsoja v civilnih sporih do **5000 Din** (§ 6 deln. kom. nač. cpr.), po mojem naziranju ni nobenega pomisleka več, da mu damo tudi kaznovalno pravico, ki sega vsaj po §§ 266 in 271 II. ref. nač. cpr. samo (in pač prenizko) do 300 Din, in ki bi niti v registrskih stvareh, ako vzamemo razmerje med §§ 86, 220 c. p. r. (**100 K**) oziroma § 12, odst. 1 trg. zak. in § 87 zadr. zak. v zvezi s § 4, odst. 1 min. nar. od 14. maja 1873, drž. zak. 71 (**600 K**) ter §§ 266, 271 II. ref. nač. cpr. (**300 Din**) za podlago, ne presegala zneska **1800 Din**. Naj se torej nadomestujeta besedi *»bez prava«* z besedama *»sa pravom«*. V isti točki § 27 (št. 15) pa naj se popravi tudi očitvidna, že v ref. nač. (§ 24, št. 15) nahajajoča se pismena pogreška koncem prvega stavka, ki se naj glasi pravilno: »izdaje naredbe koje se odnosu na samo upravljanje postupkom ili na pripremanje odluke o samoj stvari *kao i* (namesto *»ili«*) naredbe, koje su po zakonu nesumljive«. V točki 17, ki se sicer ujema s št. 14 § 37 o. z., sta ostali neprevedeni besedi *»zur Abhilfe«* (scil. gegen Verweigerung oder Verzögerung von Amtshandlungen). Kakor sodim, v kvar jasnosti. S tema besedama je hotel zakonodajalec izreči, da sme sodnik poedinec vse potrebno ukreniti, da se odpomore zadevni proti-

rednosti ali, z besedami § 98, 3. odst. nač. »narediti da po mogućnosti *otkloni razlog pritužbi*«. Iz besedila št. 17 § 27 nač., ki po nji sodnik »odlučuje o pritužbama protiv osobja sudske pisarnice ... zbog neizvršenja ili odugovlačenja ... poslova«, bi se morda sklepalo, da sme izrekati tudi disciplinsko kazen. Čeprav se v tej določbi citira § 98, in čeprav bodo kajpada izdani posebni predpisi o disciplinskem postopanju, je vendar priporočati, da se izraža naš zakon tudi na tem mestu nedvoumno, pri čemer se lahko poslužuje tudi tu besedila § 98. Poslednjemu odstavku § 37 o. z. je dodala avstr. III. razbr. nov. dostavek, po katerem vrši sodnik poedinec pod št. 11 in 12 (št. 14 in 15 nač.) navedene posle samo tedaj, »ako na njegov predlog ne prevzame senat njih rešitve«. Razlog, ki ga navajata obrazložba vladne predloge in poročilo justičnega odbora (važnost registrskih in nespornih stvari oz. priporočljivo uvajanje sodnika poedinca v te specialne posle [prim. Hermann, Zivilprozessnovellen 1923, 73, 74]), se mi ne zdi prepričevalen. Ne glede na to, da se s tem oddaljujemo od načela, izraženega v § 37, in da se povzroča, da reši isto pravno stvar sedaj sodnik poedinec, sedaj senat, ima sodnik vendar tudi izven senatskih sej priliko, da se poučuje o mnenju ostalih, morda bolj izkušenih članov senata. Sicer pa so dotični njegovi sklepi tako podvrženi pravnima sredstvoma opozoritve in rekurza. Argumentacija, da bi bila ta interpolacija potrebna radi izpremenjene določbe o redovnih kaznih, se mi zdi prav tako malo stringentna iz razlogov, ki sem jih navedel zgoraj k št. 15 nač. Zaradi tega pritrujem neomejenemu sodstvu sodnika poedinca tudi tedaj, ko bi sprejeli premembo, ki jo predlagam glede štev. 15.

Iz zgornjih izvajanj izhaja, da je področje sodnika poedinca, kakor ga določa načrt sam, sledeč pri tem o. z., zelo skromno in ne ruši niti najmanj načela kolegialnosti. Tako isto ne prekorači zadnji načrt c. p. r. meja, ki jih ustanavlja v §§ 5 in 6 za sodnika poedinca že naš sod. prav. Kaj določa načrt k. p. r. glede uporabe sodnika poedinca pri zbornih sodiščih v kazenskih stvareh, mi ni jasno, ker tega načrta nimam. Kar navaja Subotić v Pravnem pregledu, 110, 111, dopušča pač sklep, da uvaja tudi načrt kazenskopravdnega reda neke

vrste »izenostavljenega« postopka z uporabo sodnika poedinca, ki je morda podoben onemu avstr. kazenskopravdne novele od 5. decembra 1918, StGBI. 93. Ker se pa pisec v smislu načelnega stališča, označenega v naši op. 39, ki ga je zavzemal kazenskopравни odsek glede stvarne pristojnosti, ne izjavlja, katera kaznjiva dejanja se izročajo v presojo sodniku poedincu, ni moči ugotoviti obsega njegovega zadevnega delokroga. Pač pa je iz zaslužnega spisa prof. Dolenca, Sadašnji položaj kaznenopravnog zakonodavstva kraljevine SHS. 1923, 27 — podoben pregled bi si želeli tudi o civilnopravnem zakonodavstvu — razvidno, kako si je kazenskopравни odsek St. Z. Sv. uporabo sodnika poedinca približno zamislil: kot sodečega sodnika pri prestopkih, ki ne gredo pred okrajno sodišče (ki sodi o njih, ako zakon preti s kaznijo zapora ali strogega zapora do enega leta ali samo z denarno kaznijo), in pri hudodelstvih nedoletnikov. Ne vem, če je ta ideja v načrtu samem tudi izražena (prim. op. 39). Sodelovanje sodnikov nestrokovnjakov je predvideno za zdaj samo pri trgovinskih (pomorskih) sodiščih oziroma senatih in pri rudarskih senatih (§ 31 našega načrta in § 5 odst. 2 deln. kom. nač. cpr.). Tu puščam seveda v nemar občinska sodišča, ki bodo vsaj spočetka le partikularnopravna institucija, in porotna sodišča, o katerih še ni odločeno, bodo li splošno odpravljena ali uvedena ali pa samo tam ohranjena, kjer poslujejo že ta čas. Glede žena pa velja kajpada izrek apostola Pavla tudi za naše sodne zbore: nimajo besede. Ali bo moči izhajati s temi razmeroma majhnimi pripomočki spričo venomer rastočih poslov in že sedaj naravnost katastrofalnega pomanjkanja sodnikov v Srbiji in Vojvodini, je seveda drugo vprašanje. Upajmo, da nam bo v spornih stvareh zadoščalo razširjeno vrednostno sodstvo sodnika poedinca, ki se da nedvomno brez škode še bolj raztegniti, in da nam v kazenskih stvareh razbremenitve s pomočjo sodnika poedinca ali celo sodnika nestrokovnjaka ne bo treba. Ako pa bi se naše nade ne uresničile, naj mislimo v prvi vrsti na radikalno reformo nespornega postopka, glede katerega imamo še popolnoma proste roke, in na preodkaz dotičnih, s sodniškim zvanjem v nobeni ali zelo rahli zvezi stoječih poslov drugim

činiteljem.⁵⁷⁾ Priporočljivo bi bilo tudi, da se okrajna sodišča pomnože in njihovo področje raztegne, ker je okrajno sodišče že radi bližine in radi neobveznega zastopanja po advokatih najudobnejše sodišče prve stopnje, in ker prenašajo okrajna sodišča, kakor nas uči statistika, še najprej nadaljnjo obremenitev. V stvareh vsakdanjega domačega občevanja in prometa ocenjuje okrajni sodnik zlasti na deželi dejanski stan pogostoma sigurneje, ker pozna ljudi in odnošaje bolje kakor okrožni sodnik. Morebitne pravne nezgode pa se še zmeraj lahko popravljajo na drugi stopnji.⁵⁸⁾ Na vsak način pa izročajmo svojo usodo sodniku poedincu, preden uvedemo sodnika nestrokovnjaka. Ako nas bode pomanjkanje sodnikov ali denarja prisililo k še globlje segajočemu varčevanju, nam pokaže sodnik poedinec pri okrožnem sodišču prijazno perspektivo v smeri nadaljnjih prištedkov. Povsem naraven posledek njegovega delovanja pri okrožnem sodišču je senat trojice pri

⁵⁷⁾ Nekaj uvaževanja vrednih misli podaje v tem pogledu že češkoslov. razbr. nov. od 1. aprila 1921, Sb. z. a n. 161, ki preodkazuje mladane vse zapuščinske zadeve notarjem kot sodnim komisarjem (čl. IX). Mnogo uporabnega gradiva pa nudi Langer, GerZtg 1919, 118 ss. in v najnovejšem času Pawlik, ib. 1923, 10 ss. Čas bi bil tudi, da odpravimo farso poizkusov sprave ali jo vsaj sčrtamo na enodejanko in da odslovimo zagovornika zakonske vezi. Tudi za to imamo že zgled v omenjenem češkoslov. zakonu (čl. V).

⁵⁸⁾ Prof. Stein, Zur Justizreform 1907, 76 predlaga zvišano pristojnost samo glede okrajnih (»uradnih«) sodišč v večjih mestih, kjer se lahko ustanavljajo posebni procesni oddelki, kjer imajo izkušene sporne sodnike, in je za te oddelke moč izbirati najzrelejše in najboljše med njimi. Morda je to veljalo do prevrata tudi pri nas. Ne upam se pa trditi, da imajo sedanji okrajni sodniki v večjih mestih te prednosti redno pred ostalimi. Res da so navadno teoretično bolj podkovani, saj jim je tudi navadno več literarnih pripomočkov in drugih sredstev za izobrazbo na razpolago. Vendar so to vobče mlajši pravniki, ki glede izkušenosti in zrelosti sodbe včasih celo zaostajajo za svojimi starejšimi tovariši na kmetih. Razlike glede pristojnosti bi tudi iz drugih razlogov ne mogel odobravati: ker so spori v mestih vobče bolj zapleteni in ker utegne dejstvo, da imajo sodišča iste vrste tu in tam različno pristojnost, povzročati le zmešnjave. Vsekako pa glede sodnikov v večjih mestih ravno tistega posebno važnega priporočilnega razloga ni, ki ga navajamo v tekstu: intimnejšega poznavanja ljudi in razmer.

velikem sodišču namesto petorice, posledek, ki bi ugajal ne samo pravosodnemu in pred vsem finančnemu ministru, o katerem bi se marveč dalo razpravljati tudi brez neposrednega pritiska razbremenitvenih bolečin (prim. zdolaj izvajanja k § 35).

Po vsem tem je izpregovoriti še par besed o drugi izjemi pravila tročlanskega senata, o občnem ali plenarnem senatu (»opštoj sednici«), ki ga obravnava § 26. Občni senat se sestavlja iz vseh sodnikov okrožnega sodišča pod predsedstvom njegovega predsednika. Kakor smo že omenili mimogrede, ne pozna naš zakon niti svetnikov, niti t. zv. članov z glasovalno pravico (»stimmführende Mitglieder«, § 30 o. z.). Ker govori § 26 o »vseh sodnikih« brez razlike, bodo morali sodelovati tudi vsi mladi in najmlajši sodniki, s tem pa bodo vobče po nepotrebnem odtegnjeni od svojega rednega dela, ne da bi bilo — ako odštejemo par redkih izjem — pričakovati od njihovega sodelovanja posebnega haska. Mislim, da bi se mogli kakor § 36 o. z. tudi mi zadovoljiti z desetorico, po činovnem redu najstarejših sodnikov in zahtevati sestop vseh sodnikov le, če sodišče nima niti toliko sodnikov. Predsednikovemu preudarku pa bodi izrečno prepuščeno, da pozove v primerih, v katerih se mu to zdi potrebno ali koristno, vse sodnike (ki redoma tako ne bodo mogli brezizjemno prisostvovati). Področje občnega senata je v bistvu isto, kakor ga določa § 36 št. 1 do 3 o. z. Pripomnil bi samo to-le: ker je pričakovati, da bodo še drugi zakoni imeli določbe, ki zahtevajo sklepanje občnega senata (tak primer predvideva § 36 št. 4 o. z.; sèm bi šla tudi oddaja mnenja o imenovanju sodnikov nestrokovnjakov v smislu min. uredbe, ki jo prorokuje § 74 našega nač., ali primer § 395 sod. prav.), bi priporočal, da se sedanje besedilo v uvodu drugega odstavka § 26, ki kaže na izčrpno navajanje, nadomesti z nastopnim: »U krug rada opšte sednice spada *osem stvari navedenih u drugim zakonima...*« (prim. enako formulacijo v §§ 50, odst. 3 in 52, odst. 2).

(Dalje prih.)

Smrtna kazen in policijski nadzor ter projekt kazenskega zakona.

(Iz mnenja, oddanega ministrstvu pravde.)

Profesor dr. A. Skumović.

Projekt predvideva kot glavno kazen tudi smrtno kazen in kot sporedno kazen i policijski nadzor.

I. Sem načeloma nasprotnik smrtne kazni.

Razlogov za svoje stališče kajpada ne bom iznesel, — ker ne morejo biti drugi, kakor so oni, ki so bili uveljavljani v prilog odstranitve te kazni od Beccaria dalje do današnjega dne. Dovoljeno bodi le, da se na kratko ozrem samo na en argument, ki baje opravičuje v projektu predvideno smrtno kazen, da je namreč ta kazen še potrebna, češ, zločini najbrutalnejshe vrste (umori, paljevine v svrhu umora i. t. d.), ki se še dogajajo dan za dnem v nekaterih delih naše države, prikazujejo smrtno kazen kot nujno potrebno.

Iz navedene utemeljitve se zdi, da vidijo zagovorniki smrtne kazni *raison d'etre* zanje edino le ali vsaj v prvi vrsti v »splošni strašitvi«.

S tega vidika bilo bi pa po mojem mnenju smrtno kazen spoznati kot potrebno kazen le tedaj, ako bi bilo dokazano, da zavisi od obstoja ali neobstoja norme, s katero je smrtna kazen zapretna, oziroma od nje izvršitve manjša ali večja številnost ravnokar v misel vzetih najtežjih zločinov. Žal pa ni dokazano, niti verjetno izkazano, da je kavzalna zveza med uvedbo oziroma odstranitvijo smrtne kazni in med zmanjšanjem oziroma povečanjem zločinskih primerov, vrednih smrtne kazni. V tej smeri ni niti za one države striktnega dokaza, v katerih so z uvedbo oziroma z odstranitvijo smrtne kazni nekako eksperimentirali, torej kjer so smrtno kazen odpravili, po preteku nekoliko časa pa zopet uvedli. Sicer pa je računati z dejstvom, da gre vendar v večini primerov za take

zločine, ki jih vobče zagreši le človek kar najbolj pokvarjene in brutalne čudi ali človek, ki imajo nad njim oblast v večji meri atavistično-antisocialni nagoni. Takega človeka pa zakonite pretnje in vsled njih podana možnost, da se izvrši smrtna kazen, gotovo ne morejo uspešno zadržavati od zločina, ustrezajočega njegovi čudi in po nji pogojenega. Na nje bo baš obratno na strašilen način obečana večita robija, to je dosmrtna izguba svobode — ako se sploh da ustrašiti, silneje vplivala kakor pa obečana izguba one dobrine (življenja), ki jo je bil vajen doslej, to je pred kaznijo (n. pr. kot odmetnik), največjim opasnostim izpostavljati vsak hip svojega ponašanja, okrenjenega proti človeški družbi.

Kar se pa tiče v afektu ali vsaj ne iz omenjenih nagonov izvršenih zločinov najtežje vrste, pri katerih naravno vidik strašitve v odločilni meri vobče ne prihaja v poštev, pa ni moči dvomiti, da je dosmrtna robija veličini krivde docela primerna kazen.

Smrtna obsodba nad smrtno kaznijo — zdi se mi — je izrečena, čim se ne more drugače zagovarjati kakor s sklicevanjem na to, da je potrebna — radi obče strašitve.

Zagovarjati bi bilo moči smrtno kazen, ako naj jo že za vsako ceno pridržimo v sistemu kazni, le glede na take najtežje zločine, pri kojih se prikazuje kot polno zadoščene težko užaljenega pravnega čuta splošnosti »najstrožja« kazen, to je kazen, ki jo smatrajo ljudje zgolj kot povračilo za najtežjo, veliki krivdi edino ustrezno kazen. S tega stališča, nikakor pa ne z vidika, da je smrtna kazen potrebna za splošno strašitev, bi jo bilo morda zapreti:

1. za umor kralja oziroma njegovega naslednika;
2. za umor rodnega očeta ali rodne matere;
3. za paljevino v svrhu umora več ljudi, in
4. za umor, ki je bil izvršen s posebno krutostjo.

Smrtna kazen pa naj se izvrši z ustreljenjem ali električnim tokom. Po projektu predvideni način izvršitve z obešenjem bi bil morda umesten le z vidika splošne strašitve, kajti ni zlepa bolj odurnega, vsaj na videz krutejšega čina kakor je baš zadržnjenje, obešenje. Strašilno bi utegnila — teoretično abstraktno mišljeno — na ta način izvršena smrt-

na kazen vsekakor tedaj učinkovati, ako bi se vršila usmrtitev javno. Toda ni spora, da učinkuje in mora učinkovati javna izvršitev smrtne kazni kvarno na vse one gledalce takega prizora, ki v njih prsih dremajo vprav one strasti in zlohotni nagoni, ki so bili prvotni vzrok za to kazen. Obešenje bi se zato ne smelo izvršiti javno; s tem pa bi bilo zopet odstranjeno, kar bi utegnilo vobče strašilno in v večji meri učinkovati kakor samo pretnja smrtne kazni in vednost, da se tudi izvršuje.

To pa, da je ta način izvršitve smrtne kazni (obešenje) baje najhumanejši (ker da nastopi smrt najprej), ne more biti odločilnega pomena ob nazoru, da je smrtna kazen kot taka še potrebna z vidika obče strašitve. Treba je klicu humanitete, ki je hkratu glede na nepopravljivost (eventualno pomotno prisojene) kazni, tudi klic po opreznosti, vsekakor slediti, toda prej, preden stopi obsojenec pod vešala, torej ne pri izberi načina usmrtitve, marveč tako, da se ne sprejme v kazenski sistem.

II. »Policijski nadzor« bi povsem izločil, ker ni vzdržljiv niti kot sporedna kazen niti kot očuvavno sredstvo.

Motivi pravijo sicer, da *»odgovara oznaka policijskega nadzora kao kazna njegovemu bistvu, pošto je i on zlo, koje se može izreči samo protiv krivca, te se ne pojavljuje kao mera bezbednosti ...«*

Toda ta motivacija ne opravičuje, da se označi policijski nadzor kot sporedna kazen. Ako je za označbo kakšne odredbe, izrečene s strani kazenskega sodišča kot »postranska kazen« to odločilno, da se utegne izreči samo zoper obsojence, tedaj razen primera, navedenega v § 54, niso našle vse mere bezbednosti svojega pravega mesta v VI. glavi, ker more sodišče tudi te izreči samo zoper obsojence. Tudi one bi morale biti torej označene kot sporedne kazni, ako naj odloča omenjena motivacija.

Ta motivacija pa tudi ni v polnem skladu z jasno izraženo vsebino (§ 48) tega, kar se označuje kot sporedna kazen policijskega nadzora: prepoved slobodnega odhajanja iz kraja, »v katerem živi obsojenec«, pretres njegovega stanovanja, da mora biti v svojem stanovanju v času, določenem po policiji. Vse to bi utegnilo po svojem smotru (»sprečava naj se povrat

osudjenika«, pravijo motivi na drugem mestu) učinkovati samo kot očuvhalno sredstvo, kazen pa bi tvorilo udejstvovanje policijskega nadzora — n. pr. v obliki »pretresa stana« edino le tedaj, ako ga opravlja policija brez vsake konkretne potrebe, brez najmanjšega suma, da kani obsojenec zopet delinkvirati. Z vidika postranske kazni bi se pa moral izvrševati policijski nadzor (po danem primeru v obliki hišne preiskave), ako naj obsojenec občuti, — in občutnost zla je vendar postulat vsake pokaznitve — pretres stana kot kazen, brez vsakega konkretnega povoda, ki bi bil z vidika sprečavanja povrata upravičen, ali drugače rečeno: čim več se udejstvuje policijski nadzor brezsmotreno, da, celo šikanozno, tem bolj bo izpolnjeval pripisano mu funkcijo kot postranska kazen.

Že s tem pa je tudi rečeno, da policijski nadzor vobče, po svoji naravi nima neke, glede vsake pravične kazni nujno zahtevane lastnosti: saj ne more biti sporno, da mora vsaka kazen, ako naj je pravična, po svoji naravi dopuščati ob vsakem času in v vsakem kraju enako izvrševanje zla, označenega kot »kazen«. Strogi zatvor, zatočenje, robija i. t. d. so pravične kazni, ker je glede njih isti način njihovega izvrševanja možen in tudi zajamčen; izvršujejo se namreč pod nadzorstvom posebnih v to poklicanih funkcionarjev povsod, to je v vsakem kaznilniškem zavodu in proti vsakemu obsojencu na isti način, nikdar zoper enega obsojenca mileje, zoper drugega obsojenca pa strožje.

Temu nasproti je enakost izvrševanja postranske kazni, nazvane »policijski nadzor«, a priori nemogoča — izključena. Saj vendar nihče ne bo trdil, da je policijski nadzor, udejstvovan glede obsojenca, ki živi v gorski vasi, ista postranska »kazen«, kakor policijski nadzor, ki ga opravlja eksaktno poslujoče policijsko oblastvo v večjem mestu. To, ali učinkuje policijski nadzor kot strožja ali milejša kazen, bo vedno zaviselo od okolnosti, ki nimajo prav nič opraviti z namenom in smotrom kazni, odločal bo bolj ali manj občutni način izvrševanja »kazni«, ob koncem koncev — policijski stražnik.

Policijski nadzor je torej z vso odločnostjo odkloniti, ker že po svoji naravi nima značaja kazni in zlasti ne značaja pravične, to je enakomerne izvršljive kazni, kot tzv. postransko

kazen. Enako odločno ga je odkloniti tudi kot mero bezbednosti.

Povsod in vsekdar, kjer in kadar se je uvedla ta institucija, se je izkazala na eni strani kot docela topo orodje za osiguranje javnega reda, na drugi strani pa kot vrlo pripravno sredstvo, da vzdržuje obsojenca, ki je več ali manj popravljen zapustil kaznilnico, na poti zločina.

Kako neki more policijski nadzor povratno delinkviranje obsojenca uspešno sprečavati? Docela pokvarjeni, ker po svoji čudi nepopravljivi obsojenec bo našel povsod, tudi na kraju, kjer mora vsled policijskega nadzora živeti, in navzlic temu, da mora prenočevati na mestu, določenem po policiji, in vkljub temu, da mora vsak čas računati z obiskom policije, pobudo in priliko zato, da zadosti svojemu zločinskemu nagonu, ker mu vendar redar ne more biti vedno in povsod za petami! Glede takega obsojenca je in ostane policijski nadzor glede na sigurnost družbe brezkoristna »mera bezbednosti«.

Glede onega obsojenca pa, ki je bil v resnici popravljen, pa je nadzor nepotreben o, da, še več, smotru osiguranja javnega reda vprav nasprotujoče sredstvo, ki edinole preprečuje ali vsaj znatno otežkoča, da bi obsojenec zopet postal koristen član človeške družbe. Ta obsojenec vleče takorekoč vidno in glasno robijske verige za sabo. Če bi te verige svarile pred obsojencem kot za družbo nevarnim zločincem, tedaj bi bilo — abstraktno mišljeno — vse v najlepšem redu; toda te verige pomenjajo še drugo, po zakonu gotovo ne nameravano svarilo pred obsojencem vobče kot človekom in zlasti pred njim kot resnim deloiskalcem. Ni moči namreč nimalo dvomiti, da se bo delodajalec, čim bo radi svojega delavca, pomočnika i. t. d., stoječega pod policijskim nadzorom, ponovno osrečen z obiskom policijskega stražnika, — požuril — ako ni slučajno ljudomile narave kakega James Penna, da odslovi tako neprijetnega sodelavca. Kaj je potem bolj naravno kakor to, da zdrkne tak obsojenec, ki je začel ubirati — morebiti vprav s pomočjo čislanja, izkazanega mu s strani delodajalca — težavno pot navzgor, v zopetni brezdelnosti in v obupnem spoznanju, da ni rešitve zanj, s te poti zopet v prepad zločina. Ako upoštevamo vse to, moramo priti do spoznanja, da je policijski nadzor v istini »zlo«,

toda tako zlo, ki ga zakon povzroča dejanski — človeški družbi. Tej pa ni bilo namenjeno zlo, temveč učinkovita zaščita pred zločinci!

Sicer pa tudi ni moči spraviti v sklad postransko kazen »policijskega nadzora« z načinom izvrševanja kazni na slobodi v predvidenem projektu. Projekt si je vendar usvojil tzv. irski sistem, torej sistem, ki stremi za popravljanjem obsojenca: *»drži se — pravijo motivi — da je irski sistem sa svojim postepenim ublaževanjem osudjenikovog režima prema dobijanom rezultatu u popravljanju osudjenika i sa prinudnim radom, najpodobniji, da se postigne popravka krivaca bez rdjavih posledica po njihovo telesno i duševno zdravlje.«*

Ako se torej računa — in tako je upravičeno računati s takim uspehom izvrševanja kazni po irskem sistemu, kako se more potem prejudicirati v prid človeški družbi zaželenemu, na sebi možnemu uspehu, to je popravljanju obsojencev s tem, da se izreče s sodbo, torej ob času, ko nihče ne more vedeti, bo li ali ne bo obsojenec »popravljen«, postranska kazen policijskega nadzora?!

Združljiv bi bil nadzor — ako naj se že na vsak način pri-
drži oziroma uvede — z irskim sistemom edinole tedaj, ako bi ga sodišče odrejalo šele po kazni na prostosti, izvršeni brezuspešno z ozirom na »popravljanje«; šele tedaj bi moglo sodišče na podlagi tozadevnega poročila kaznilničnega vodstva z gotovostjo spoznati, ali je treba policijskega nadzora ali ne. Na vsak način pa bi se morala dopustnost policijskega nadzora izrečno omejiti na večkratne povratnike!

Moj »ceterum censeo« pa je in ostane, da vobče te institucije ni treba in da se z njo le kazi v svoji celoti v modernem duhu stvorjeni projekt.

Naš zakon o glavni kontroli.

Dr. Karl Šavnik.

(Dalje.)

Ostali sta pa še dve veliki razliki tehnične narave, predvsem ta, da se v srbijanskem knjigovodstvu v centralah uporablja dopika, dočim sloni naše vseskozi na kameralistiki, druga pa ta, da se v bivših avstr. pokrajinah in v Bosni vsa plačila principielno izvršujejo po poštnem šekovnem zavodu in da se pričenja s tem tudi na Hrvatskem, dočim velja v Srbiji še na celi črti plačilo v gotovini. Ni treba posebne obrazložbe, da mora biti vsled tega tudi kontrola v marsičem drugače organizirana in da zlasti instrukcije ene skupine pokrajin niso brez nadaljnega uporabne v drugi.

Preidem k eksegezi zakona. Točno sliko bi utegnil dati samo tisti, kdor do dobrega pozna srbsko terminologijo, prakso in literaturo. Omejiti se moram torej na najpotrebnejše in izreči mi bo marsikaj samo z rezervo. Če tudi sledi že iz prejšnjih izvajanj, naj pripomnim vendar še izrečno, da terminus »Glavna kontrola« ne označuje morda poslovanja, ki je pridržan vrhovnemu kontrolnemu organu, marveč je oficialni naziv njega samega.⁴⁾

Glavna kontrola je kolegialno zasnovano oblastvo,⁵⁾ ki sestoji iz predsednika in 11 članov (čl. 4.). Predsednik je lahko samo »pravnik« (to besedo je pomniti!), tudi polovica članov mora biti pravnikov, za ostali del pa je predpisano, da so bili ali finančni ministri ali da imajo deset let finančne ukazne službe (čl. 5., odst. 2.). Sorodstvo predsednika s člani ali teh med seboj izključuje kandidaturo po meri zakona o sodnikih (čl. 9.). Vso dvanajstorico voli narodna skup-

⁴⁾ Analogijo smo dobili v t. zv. »finančni kontroli«, kakor se je po nepotrebnem prekrstila nekdanja finančna straža.

⁵⁾ Prim. odst. 2.—4., čl. 118. ustave; po teh določbah so pod ustavno garancijo: kolegialni ustroj, prezentacijsko pravo drž. sveta in skupščine, kvalifikacija predsednika in članov ter njihova neodstavljljivost.

ščina iz kandidatne liste, ki jo sestavi državni svet in ki mora za vsako prazno mesto obsegati dva kandidata (čl. 5., odst. 1.). Od skupščine izvoljenega kandidata pa mora na predlog minist. predsednika še kralj z ukazom »postaviti« (čl. 5., odst. 3.). Iz tega sledi brezdvomno, da ima skupščina samo jus praesentandi in da člani in predsednik niso organ parlamenta v smislu zgornjih izvajanj. Člani in predsednik so neodstavljivi⁶⁾ kakor člani državnega sveta (čl. 6.), uživajo torej sodniško neodvisnost. Odprto se mi zdi vprašanje disciplinarne odgovornosti, ker ni verjetno, da bi se določba, ki daje G. k.⁷⁾ disciplinarno oblast nad svojim osebjem, nanašala tudi na člane in predsednika. Ti so namreč po dikciji zak. G. k. kat'exochen (gremij), dočim je beseda »osebje« dosledno rabljena le za t. zv. pomožno osebje (čl. 10. — 19.). To osebje prezentira gremij G. k., postavlja ga pa kralj na predlog ministrskega predsednika. Najvažnejša mesta zavzemajo t. zv. načelniki oddelkov in odsekovni šefi, zelo znani so pa pri Srbih tudi t. zv. računski pregledniki (računoispitači). Za načelnike in nekatera druga mesta je predpisana pravniška izobrazba. Zanimiva je formulacija tega pogoja. Dočim se od predsednika in članov, kakor omenjeno, zahteva, da so pravniki, je glede načelnikov administrativnega in računskega odd. rečeno, da so morali dovršiti pravno fakulteto (čl. 10., odst. 1., št. 1.), glede tajnikov sodnega oddelka pa, da morajo imeti diplom o o dovršeni fakulteti (čl. 11., 3. odst.) — torej trije opisi enega pojma ali pa troje pojmov? Čudno bi bilo, če tudi ne brez vsake analogije, ako bi bil predsednik takorekoč lahko večni študent, dočim bi se tajnik moral izkazati z diplom o. Tudi ni formulacija enotna, kolikor je pogoj pravniške izobrazbe izražen v obliki, da se zahteva sodniška kvalifikacija: dočim sme biti postavljen za načelnika sodnega oddelka samo kandidat, ki je opravil sodniški izpit (čl. 10., 2. odst.), mora imeti kandidat za mesto odsekovnega šefa tega oddelka kvalifikacijo za sodnika

⁶⁾ Slovenski prevod, ki rabi nepremestljiv mesto neodstavljiv, je netočen in bi lahko povzročil zmote. Srbski original rabi nepokretan.

⁷⁾ S to kratico je odslej označena Glavna kontrola.

prvostopnega sodišča (čl. 11., 3. odst.). V ostalem zadostuje vobče dovršena srednja ali tej enaka šola, pri računoispitačih pa tudi strokovna šola, ki jo prizna gremij za zadostno, ali pet let službe v finančni stroki ali pri katerikoli računski napravi — »računskoj ustanovi« (čl. 13., odst. 2., št. 2), kar za nas tudi ni ravno jasno. Poleg neke izobrazbe ali ekvivalenta zanjo zahteva zakon od funkcionarjev adm. in rač. odd. in od računoispitačev, da so položili pri G. k. strokovni izpit v smislu čl. 13. Vse te kvalifikacijske določbe so pa za enkrat precej na papirju, ker po eni strani ostanejo vsi že nastavljeni uradniki stare G. k. »u svim stečenim pravima« (čl. 123.), po drugi so pa novi predpisi s čl. 126. za prehodno dobo 10 let, ako bi ne bilo dovolj kvalificiranih kandidatov, izdatno in sicer tako omiljeni, da je praktično za ves decenij razen problematične izobrazbe čl. 13. (računoispitači!) edini pogoj ravno omenjeni strokovni izpit. Tudi od tega so pa po čl. 126. oproščeni prečanski uradniki, ki imajo po svoji dosedanji službi kvalifikacijo za računoispitača. Skratka: do nadaljnjega se po tem neverjetno lahkomisljenem članu 126. — če je namen, tem slabše! — utegne vsak računoispitač povzdigniti do načelnika, ne rečem računskega ali administrativnega, marveč tudi sodnega oddelka! O nižjih šaržah niti ne govorim. Ali se je s tem stvari izkazala usluga in ali bi ne bilo bolje razbremeniti G. k., nočem razmotrivati. Vsekako pa preti od te strani resna nevarnost, ki jo more le G. k. sama z največjo strogostjo in personalibus vobče in pri izpitu še posebej odvrniti. Tudi pomožno osebje uživa omejeno neodstavljalivost, ker se sme le s pritrditvijo G. k. premestiti v drugo stroko; sicer pa mora i na premestitev po prošnji pristati G. k. (čl. 17.). Važno je, da število onih pomožnih funkcionarjev, ki v zakonu niso izrečno navedeni, kakor n. pr. načelniki, določa po predlogu G. k. edinole narodna skupščina (čl. 15.), da se torej finačni minister nima vtikati.

Sedež G. k. v zakonu ni nikjer direktno določen. Ali sledi indirektno iz derogatorične klavzule čl. 129,⁸⁾ ali pa se je

⁸⁾ »...prestaje važiti zakon od 1. jula 1892. i sva ostala zakonska i druga naredjenja, koja su u suprotnosti« z zak. o G. k.

vprašanje namenoma pustilo odprto, bi se moralo šele dognati. Sicer pa tudi sedež državnega sveta iz zakona ni razviden.

Notranja organizacija G. k. sloni formalno na načelu, da so važnejši posli pridržani gremiju (čl. 37. in 42.), meritorno pa na ločitvi agend v tri kategorije, ki se po njih deli G. k. v mimogrede že omenjene oddelke, in sicer v administrativni, računski in sodni oddelek (čl. 20.). Gremij razpravlja ali v »obči seji«, t. j. plenarno (čl. 35. in 36.), ali pa v »redni seji«, t. j. v senatu treh članov (čl. 38., 40. in 41.). Iz čl. 39., ki določa, da se »člani porazdele na oddelke začetkom vsakega leta«, bi sklepal, da se ti tročlanski senati določajo v izvestnem skladu s prej omenjenimi oddelki in da tvorijo s pomožnim osebjem dotičnega oddelka neko organično enoto. Avtentično se bo pa dalo to razmerje ugotoviti šele, čim izide v čl. 24 obljubljeni pravilnik. Že iz zakona je pa povzeti, da t. zv. pomožno osebje nikakor ne opravlja samo pomožne (pripravljalne) službe v ožjem pomenu, marveč, kakor bomo še videli, tudi druge, deloma zelo važne agende. Sicer je pa stališče tega osebja karakterizirano že s tem, da po čl. 22. »načeluje «oddelkom t. zv. načelnik, ki je vzet iz pomožnega osebja, ne pa morda član G. k., dalje s tem, da sme v »redni seji« zastopati enega člana načelnik sodnega, eventualno tudi administrativnega ali računskega odd. (čl. 40.).

Področje G. k. obsega:

1.) nakazilno kontrolo napram vsem naredbodavcem in računsko kontrolo napram vsem računopolagalcem⁹⁾ (čl. 25.).¹⁰⁾ G. k. sklepa vse račune drž. organov, sme pa odrediti, da se računi manjše vrednosti in važnosti opravijo po računovodstvih ministrstev in višjih državnih naprav, pridržati si pa mora superkontrolo (čl. 37., št. 5.). Če je določeno v čl. 25, da G. k. tudi likvidira račune, je s tem brez dvoma mišljena pravica absolutorija (*décharge*), ne pa likvidiranje računov v smislu naše prakse.

⁹⁾ Ne pa računskim preglednikom, kakor je v slovenskem prevodu pogrešno rečeno tu in v čl. 102.; sicer rabi tudi prevod sam terminus preglednik za povse drug pojem, namreč za t. zv. računoispiatača.

¹⁰⁾ prim. čl. 44.

2.) Po čl. 26., št. 3., vlaga G. k. pri državnem svetu tožbe v primerih, ki jih določa zakon o državnem svetu, torej po čl. 21., odst. 3. tega zakona, kadar se je »z upravnim aktom prekršil zakon v korist poedincev«.¹¹⁾ Očitno v to svrho se ji morajo vročati prepisi vseh ukazov in odločb o pravici, ki je ž njo združen izdatek iz državne blagajne (čl. 29.). Za dva specialna primera te vrste je vsa stvar v zakonu o G. k. še posebej navedena, namreč, kolikor gre za odločbe, ki se ž njimi odmerja pokojnina (čl. 95.) ali odreja povrnitev vrednosti ali denarja iz državnih blagajnic preko 10.000 Din (čl. 122.).

3.) G. k. nadzira pravilno pobiranje državnih dohodkov, specialno tudi davščin, poroča o opazovanjih ministrom in predlaga remeduro (čl. 26., št. 11.).

4.) G. k. odreja izredne škontracije blagajnic in materiala (čl. 26., št. 7.) in ima

5.) pravico, da predpisuje v sporazumu s pristojnimi ministrstvi računovodstvena in knjigovodstvena navodila, samostojno pa pravila za kontrolno službo (čl. 26., št. 5.).

6.) Izreka na zahtevo mnenja izvedencev o vprašanih budžetne in blagajniške prirode (čl. 26., št. 12.), kar je brez dvoma dobro mišljeno, ali se — kakor bodi že tu omejeno — po vsi priliki čez mero izkorišča.

7.) Overja narodni skupščini namenjena vladna poročila o izvršitvi finančnih pogodb (čl. 26., št. 6.).

8.) G. k. ocenja in overja zaključni državni račun, ki ga sestavlja fin. minist., in pridevlje o svojih opazovanjih posebno poročilo, ki se mora pod sankcijo ustave (čl. 118., zadnji odst.) predložiti narodni skupščini. V tem poročilu

¹¹⁾ Posebej bi bilo ugotoviti, ali ni to besedilo nepopolno, in ali ni izostalo, »a na škodo erarja«, ali kaj podobnega; po čl. 29. zak. o G. k. je tej intimirati le ukaze in odločbe o pravici, ki je ž njimi združen izdatek iz državne blagajne; tu je torej stvar bistveno ožje formulirana in omejena samo na materialno stran, kar je najbrž tudi intendirano. To se sme pač sklepati že iz delokroga G. k. vobče, posebej pa še iz dejstva, da organe, ki naj pri upravnih sodiščih izvršujejo analogno pravico, imenuje finančni minister, a temu ni ravno pripisovati, da bi se brigal tudi za idealne interese. Kontroverze so pa le mogoče.

presoja G. k. »ispravnosti i zakonitost« gestije dohodkov (prim. zgoraj točko 3.), izdatkov in imovine¹²⁾ — da bi se spuščala tudi v oceno smotrenosti, torej ni njena dolžnost — in mora zlasti omeniti prekoračenje kreditov, nedopustne virmane in uporabe kreditnih zaostankov, dalje vse tožbe, ki jih je vložila pri državnem svetu ter vse primere spornega viza (čl. 26., št. 13.).

9.) G. k. je disciplinarna instanca za svoje osebe in za vse funkcionarje, ki so ji po zakonu odgovorni (čl. 118. in 119.), za te pa samo v mejah disciplinarne oblasti, ki jo ima starešina urada po zak. »o činovnicima« (čl. 120). Očitno je s tem mišljen znani srbijanski zakon »o činovnicima gradjanskog reda«, ki se v prejšnjem članu (119.) tudi tako in sicer prav tako (brez datuma!) citira — torej zopet netočnost, navidezno čisto malenkostna, ki pa utegne imeti in eventu tem večji praktični pomen, ker velja za naredbodavce in računopolagalce na bivšem avstrijskem teritoriju pod garancijo ustave za enkrat še služb. pragm. iz leta 1914. Kolikor G. k. nima sama disciplinarne oblasti, se mora obrniti na kompetentno discipl. instanco. Neodvisno od disciplinarne oblasti pa sme G. k. tudi še zahtevati od službenega oblastva, da takoj amovira doložne ali kulpozne računopolagalce in upravitelje (čl. 28.).

10.) G. k. fungira kot sodišče v k a m e r a l n e m (e r a r i a l n e m) p r o c e s u (čl. 1., in 26., št. 1.).

11.) G. k. ima dalekosežno ingerenco na o b l a s t n o (s a m o u p r a v n o) kontrolo (čl. 2., 97. — 108.)

Zelo važne in v srbski javnosti morebiti najbolj znane funkcije pa opravlja G. k. po eksponiranih organih t. j. t. zv. »m e s n i h«, ali — kakor jih imenuje slov. prevod — »k r a j e v n i h¹³⁾ kontrolah. Te poslujejo ne v izvestnih krajih, kot bi bilo sklepati iz slov. prevoda, marveč pri izvestnih uprav-

¹²⁾ Slovenski prevod je nepopoln.

¹³⁾ Se je izbralo najbrž z ozirom na drugi in pri nas bolj navadni pomen pridevnika »mestni« (od mesta v pomenu Stadt), kar ima nekaj zase; jaz bi bil kljub temu dal prednost tej besedi, in sicer ne še toliko radi tega, ker gre za kontrolo »na mestu« ne pa »v kraju«, ampak radi tako potrebnega terminologičnega zblizanja.

nih organih. Ti so v čl. 58. taksativno naštetih in so: glavno drž. računovodstvo¹⁴⁾ in glavna drž. blagajnica, vojno ministrstvo, direkcija drž. železnic, uprava fondov (ki je več ni) in monopolna uprava, glavna poštna blagajnica, državna tiskarna, večje carinarnice in — kolikor smatra G. k. za potrebno¹⁵⁾ — računovodstva naredbodavcev II. stopnje. Ustanovitev mestnih kontrol je torej v novih pokrajinah le fakultativna in prepuščena svobodnemu preudarku G. k. Po mestnih kontrolah se izvršuje (čl. 59.) v prvi vrsti nakazilna kontrola in sicer preventivno. Kontrolirati je, ali je »izdatak osnovan na zakonu i budgetu«. V primeru konflikta z naredbodavcem ostane nakazilo začasno in suspenso, mestna kontrola pa poroča G. k. Ako se ji ta pridruži, gre akt potem resornega ministrstva na minist. svet. Če se sporazum ne da doseči, G. k. viza sicer ne more odreči, poroča pa o prvi priliki narodni skupščini. Poleg preventivne službe opravlja mestna kontrola pri organu, kjer je akreditirana, tudi računsko kontrolo, tako da ostane G. k. v teh slučajih le superkontrola, nadzira dalje, kako se pobirajo dohodki, in sodeluje pri skoncacijah. Če zasledi mestna kontrola nerednost ali zlorabe, podvzema takoj tudi provizorne zavarovalne mere.

Vse funkcionarje, ki jih uporablja ali nadzira G. k. zadeva zelo stroga in natančno regulirana odgovornost. Ta ni samo disciplinarna, ampak tudi materialna in od najznačilnejših potez našega ustroja je baš ta, da materialno odgovornost uveljavlja G. k. sama in v tem oziru posluje naravnost kot sodišče. Ta funkcija je po čl. 37. — 94. in 96. v bistvu urejena takole:

Pregledovanje računov sodi v kompetenco računskega oddelka. Ako ta spozna, da dešarže ni moči podeliti in se do-

¹⁴⁾ Je najbrž netočno prepisano iz starših predpisov, ker, kolikor meni znano, obstaja le »generalna direkcija drž. računovodstva« z njenimi oddelki in odseki, dočim se ne spominjam, da bi bil imel z »glavnim drž. računovodstvom« kdaj kaj opraviti.

¹⁵⁾ Po besedilu je dvoumno, ali fakultativna ustanovitev ne velja tudi za vsa druga v zak. našeta oblastva (prim. čl. 37., št. 6.); praktičnega pomena je vprašanje za enkrat pač samo še pri carinarnicah.

tični funkcionar ne more izpričati ali pa se dá kontumacirati, predlaga rač. odd. sodnemu oddelku, da vloži tožbo na poravnavo škode. O tožbi razsoja G. k. v redni seji. Za postopanje veljajo vobče določbe civilnopravnega reda.¹⁶⁾ Podrobnosti se določijo s pravilnikom. Priče se zaslišijo po rednih sodiščih, toda glede onih dejstev, ki se zanje po zakonu zahtevajo listine ali dokumenti, le izjemoma, ako to dopusti plenarni gremij.

Proti razsodbi gre obdolžencu in načelniku sodnega odd. pritožba na kasacijsko sodišče¹⁷⁾ in sicer le radi materialno ali formalno pogrešne uporabe zakonov. Judikatura kasacijskega sodišča je torej kasatorična. Računske konstatacije G. k. so obvezne tudi za kasacijski dvor, razen če gre za očitne številčne pogreške. Ako smatra kasacijski dvor pritožbo za upravičeno, vrne G. k. izpodbijano razsodbo s svojimi pripombami, preden sam judicira. Če G. k. submitira, je mnenje kasacijskega dvora zanjo obvezno. Proti kasaciji sme podati G. k. obči seji kasacijskega sodišča nasprotne razloge (»ima pravo na protiv razloge u opštoj sednici kasacionog suda«), s kakimi posledicami, iz zakona ni razvidno.¹⁸⁾

Če je škoda povzročena po kaznivem dejanju, odloča G. k. o povračilu le toliko, kolikor ga ni prisodilo že kazensko sodišče. V takih primerih kameralni proces po preudarku G. k. do izreka sodišča miruje, istotako če se stvar obravnava že administrativnim potom.

Nekvarno procesualnemu postopanju sme G. k. takoj ukreniti varnostne odredbe (čl. 50. — 52.), ako je škoda znatna. Če pa obstaja sum zlorabe, sme G. k. tudi zahtevati odstranitev osumljenca. Zavarovanje se izvrši po sodiščih in sicer po čl. 51., al. 2., št. 3., s »prepovedjo in predznambo na imovino odgovorne osebe«, po čl. 52., al. 1. pa s »predznambo na nepremično imovino in prepovedjo na premičnino, plačo, prejemke itd.« Ta itd. je v zakonu! Ali gre v čl. 52 za specifikacijo poprejšnje določbe ali za še kaj drugega, puščam od-

¹⁶⁾ »Grajansko - sudski postupak«.

¹⁷⁾ Prim. čl. 118., odst. 6. ustave.

¹⁸⁾ Prim. zak. o ustroju sudova, III., § 16.

prto. Nejasno je tudi, koliko so s tem derogirane določbe sl. pragm. o alimentaciji v disciplinarnih primerih. Konstatacije računskega stanja so tudi v ti zvezi obvezne za sodišče.

Zavarovanje sme zahtevati od sodišča neposredno tudi komisar G. k. ob skontracijah, mora ji pa poročati (čl. 69.). Ali ima šef mestne kontrole prav isto pravico ali pa sme le predlagati zavarovalne odredbe, bi bilo po besedilu (čl. 59., št. 3., odst. 2.) sporno, mislim pa, da velja prvo.

Določbe o zastaranju in obnovitvi (čl. 54. — 57. in 93., odst. 2.) se mi ne zdijo toliko značilne, da bi jih podrobneje obrazložil.

Kakor sodne funkcije G. k., tako je za nas popoln novum t. zv. o b l a s t n a k o n t r o l a (čl. 79. — 108.), to pa ne toliko radi tega, ker so tudi oblasti novum, marveč ker pride s tem pod neodvisno kontrolo tudi a v t o n o m n o gospodarstvo. V kakšnem obsegu, bo morala dognati šele praksa, in je odvisno od tega, kako je tolmačiti terminus »samoupravne vlasti« v čl. 97., zlasti, ali se krije srbska »vlast« z našim »oblastvom«, (Behörde), kakor je rečeno v slov. prevodu. Glede samoupravnih oblastnih edinic, ki jih pričakujemo, pa že po parlament. obravnavah ni dvomiti. Razen tega se razteza oblastna kontrola na poslovanje naprav in korporacij s stalno d r ž a v n o p o d p o r o — ustreza v bistvu našemu dosedanjemu pravu, samo da kontrola ni bila obligatorna! — in na imovinsko poslovanje c e r k v a i n s a m o s t a n o v, na te pa za enkrat, t. j. do specialne odredbe po zakonu le toliko, kolikor se je kontrola že do sedaj izvrševala.

Oblastna kontrola je sestavljena najmanj iz 2 č l a n o v, ki jih postavlja oblastna skupščina, in najmanj 2 rač. p r e g l e d n i k o v (računoispitačev), ki jih imenuje G. k. Šef oblastne kontrole je po činu starši računoispitač, sejo pa sme sklicati tudi mestna kontrola — katera, v zakonu ni rečeno, — kar praktično ni brez pomena, ker ni izključeno, da dobimo n. pr. v Ljubljani več mestnih kontrol.

Poslovanje oblastne kontrole je d e t e k t i v n o in se vrši v bistvu po predpisih za G. k. Razsodbe o povračilu škode pa izreka le, če ni sporna niti visokost škode, niti pravno vprašanje, sicer se mora obrniti na redno sodišče. Oblastna kon-

trola je pod nadzorstvom G. k., ki je tudi disciplinarna instanca proti organom oblastne kontrole. Napram drugim odgovornim osebam pa izreka disciplinarne kazni oblastna kontrola.

II.

Ko prehajam h kritiki zakona, se moram najprej zavarovati proti očitku, da nastopam ž njo takorekoč »ex post«, dočim mi je bila dana prilika, da bi jo bil z večjim uspehom izrazil, ko je bil zakon še v štadiju parlamentarne obravnave. Gospod minister dr. Žerjav mi je bil namreč poslal osnutek zakona in me počastil s prošnjo, naj mu predlagam amandmane, ki se mi zde umestni. Začel sem se faktično sam baviti z materijo in tudi g. profesor dr. Eller je bil tako ljubezniv, da me je opozoril na nekatere točke. Oviran po tekočih poslih in desorientiran tudi po naši netočni izvestiteljski službi o stanju parlamentarnega dela, ki me je večkrat zapeljala k domnevi, da je še čas, sem pa elaborat odlagal, dokler nisem bil presenečen po vesti, da je sprejet zakon, ki se je obravnaval po skrajšanem postopanju. Čutim se kljub navedenim olajševalnim okolnostim toliko krivega, da rajši naprej ugotovim položaj, če bi se zopet reklo — kakor se je že —, da smo le kritiki in ne stvaritelji. Sicer pa gre baš na tem polju v glavnem za specifično srbijanske tradicije, ki proti njim naravno tudi kritika »ab ante« za enkrat težko še kaj opravi. Naj me tudi to opravičuje!

Pri prvi točki, ki utegne zlasti nas Prečane kolikor toliko zanimati, t. j. pri legistični tehniki, se ne bom dolgo mudil. To že radi tega ne, ker sem jo že v prvem delu v bistvu, mislim, zadostno osvetlil, ko sem nekatere terminologične detajle baš s tem namenom širše razpredel, nego bi sicer zaslužili. Kar bi bilo še dodati, so namreč prav za prav le variante iste temeljne poteze, pa naj jo imenujemo stilistična brezbržnost ali drugače. Včasih bi bili rekli, da bi si želeli maloveč znanstvenosti. Drugič pa vseh teh terminologičnih inkongruenc, nepotrebnih ponavljanj, nesistematičnosti in podobnega gotovo ne podcenjujem in jih nasprotno smatram ne samo teoretično, ampak tudi praktično za napako, ker sem prepričan, da bo

marsikateri spor nastal samo radi njih — posebnega ali celo odločilnega pomena jim pa tudi ne pripisujem. Razumna praksa in judikatura nam jih utegneta kmalu uravnati, ne glede na to, da se tudi izven naše kraljevine ne godi vedno boljše. Puščam ob strani, da so celo v deželi klasičnih pravnih tradicij, v Italiji, novejši zakoni v tem oziru baje vse prej, kot na višku. Spominjam se pa iz svojega dunajskega službovanja, da sem nekoč ekscerpiral ameriški dohodninski zakon iz leta 1910 ali 1912 in našel v njem vse polno podobnih stvari, ki jih mi občutimo kot nedostatek. Če pa našim kodifikatorjem nimamo očitati drugega, kakor da se nahajajo v tako odlični družbi, se ni treba vznemirjati niti njim, niti nam. Tem manj, ker je morda v zvezi z ono temeljno potezo, da zakon nagiba h konkretnemu — rekel bi — popularnemu slogu, — lastnost, ki bi prav gotovo včasih tudi v drugih državah ne škodovala ali ne bila škodovala. Žal da naletiš v zakonu tu in tam na malo preveč te dobrote. Kdor se zanima za to, naj čita n. pr. čl. 66., kjer bi človek takorekoč kar z roko prijel, kako se na škontracijo poslani komisar G. k., komaj da je v vsi tajinstvenosti (čl. 65., ista marka!) stopil iz vagona, brez zajtrka poda k blagajnici, tam slovesno »pričo prizadetih, če jih pa ni, tudi brez njih« (je v zakonu!), pritisne pečat na kaso in začne istrago! Vse to pač ne spada v zakon, marveč v pravilnik, in še v tem bi se dalo krajše povedati, ne da bi bilo moči očitati abstraktnost. Če je pa že v zakonu, tudi ni nobena nesreča.

Kakor vabljivo bi bilo torej za nas, ki smo vajeni takoj vprašati za pravi predal in pravo etiketo, da se še bavimo s tem poglavjem, — obrnimo se rajši k drugemu neprimerno važnejšemu vprašanju, t. j. o organizaciji kontrole. Katera prej navedenih tip (parlamentarni, sodni ali upravni organ) je najboljša? Teoretično ima vsaka nekaj zase, ali tudi proti sebi. Ker pa vsaj na tem svetu ni nič absolutno dobrega ali absolutno slabega, marveč je vrednost zlasti državnih institucij popolnoma relativna, t. j. odvisna od tega, ali v dani dobi in v danih razmerah izpolnjujejo svojo nalogo ali ne, moremo po mojem poznavanju naših prilik le odobravati, da je dal zakon G. k. položaj s o d n e g a organa. Bistvena naloga kontrole, t. j. nadziranje poslovanja je sicer brez

dvoma upravnega značaja. V tem nas tudi ne sme motiti kameralni proces: kakor važno ulogo igra pri nas, teoretično je privesek. Je torej neko protislovje, da je tisti, ki opravlja kontrolne posle, odgovoren kot sodnik, ne pa kot upravnik. Ta razlog se je pri reformnih poskusih v bivši Avstriji tudi vedno uveljavljal proti reorganizaciji v smislu naše tipe in je za takratni avstrijski milieu faktično imel marsikaj zase. Če pa vidimo, da je celo konservativna Pruska s svojim bogatim reservoarjem vestnega in intelig. uradništva že kmalu po vojski 1870/71 podredila člane svoje Oberrechnungskammer »Zakonu o službenih prestopih sodnikov«, je že tudi in r a v n o p r i nas prav tako, kakor je. Seveda je pa tudi sodniška neodvisnost le neki pogoj, rekel bi posoda, ki šele po vsebini dobi svojo pravo vrednost, in ta je osebnost nosilca neodvisnosti. Če je ta slaba, škoda sodniške neodvisnosti ni nič manjša ali pa je še večja, kakor jo administrativna odvisnost kdaj more učiniti. Gre torej za to, k d o more priti in k a k o se pride v Gl. k. Vzamem najprej drugo vprašanje. V spominu je, da mora kandidat za predsedniško ali člansko mesto pasirati t r o j n o s i t o: državni svet, skupščino in ministrskega predsednika. Ali je tudi drugo absolutno potrebno in ne bo njegov efekt samo ta, da bo moral ubogi kandidat še malo več antišambrirati in da se pri zasedbi mest pojavijo težkoče, če skupščina hoče nagajati ali, kakor ravno sedaj, dalj časa ne funkcionira, tako da naša Gl. k. še danes ni kompletna — je kljub razumljivi želji parlamenta, da obdrži izvestno ingerenco, res veliko vprašanje, zlasti, ker je v strogo parlamentarni državi, kakor naši, vendar domnevati, da si n o r m a l n o parlamentarna večina in ministrski predsednik ne bosta v laseh. Mislim torej, da bi se bila skupščina že smela zadovoljiti s predsednikom Gl. k., člane pa prepustila drž. svetu in kroni. Zelo umestno se mi pa vidi nominiranje dvojice vseh kandidatov po d r ž a v n e m s v e t u, ker je na ta način izročena izbira neodvisnim, uglednim možem in smemo biti toliko optimistični, da si bo ta visoka instanca že v interesu lastnega ugleda tudi ogledala svoje izvoljence in se brez ozira na svoj postanek in okolico vedela otresti vseh nepoklicanih vplivov.

Vsekako pa sme državni svet seči samo po osebah s posebno kvalifikacijo, t. j. po pravniki in takih, ki so bili ali finančni ministri ali imajo vsaj 10 let ukazne fin. službe. Ne verujem, da se je s tem pogodila ravno najboljša kombinacija, tudi če domnevam, da so s pravniki mišljeni polnovredni juristi. V G. k. očitno spada poleg 1.) najboljših upravnih pravnikov, ki so bili po možnosti tudi sami naredbodavci, in glede na posebne funkcije kontrole kot sodišča 2.) tudi nekega števila sodnikov ali advokatov le še ena kategorija, to je ona, ki od tehnične strani pozna vse detajle kompliciranega mehanizma, ki naj se kontrolira, t. j. računsko osebje, seveda v svojih prvovrstnih reprezentantih. Zakon pa ne daje zadostnih garancij v nobeni teh treh smeri, ker se njegove zahteve očitno ne krijejo niti s postulatom upravnopravne prakse, niti z onim sodniške ali računarske kvalifikacije. Zlasti za poslednjo ni noben surogat, da je treba 10 let finančne ukazne službe. Ne glede na to, da je ta pri nas visoko gori za sedaj še prelahko dostopna, da bi mogla veljati za garancijo kvalitete, — kaj ve človek, ki se je vse svoje življenje n. pr. ubijal s pristojbinami ali trošarino, o kameralistiki? In zakaj naj bi imel po drugi strani več pravice do članstva v G. k., kakor kak izkušen naredbodavec justičnega ali političnega resora, ki vsaj del te stroke gotovo bolje pozna? Tudi glede sodnikov naj se mi ne ugovarja, da je že za pomožno osebje sodnega odd. predpisana sodniška kvalifikacija. Gre ravno za pomožno osebje, ki članom, kolikor imajo sodne funkcije, ne sme zrasti čez glavo, dočim se pri nas baš to kaj lahko primeri, tako da bi prešlo težišče na ta personal. Če je ta nevarnost po famoznih prehodnih kvalifikacijskih določbah zmanjšana, so pa člani sodniki šele prav potrebni! K sreči bo imel drž. svet možnost, da z rigoroznim in razumnim izvajanjem svojega prezentacijskega prava popravi ta nedostatek zakona. Upajmo, da se je bo v polni meri posluževal!

Če pristopimo sedaj k tretji točki, je že iz I. dela razvidno, da je delokrog G. k. neprimerno velik. Ne izrekam te sodbe radi tega, ker je stvar definirana, opisana in deloma ponavljana v čl. 1., 2., 25., dalje v nič manj kot 13 točkah čl.

26. in mimogrede še v nekaterih drugih členih, kar bi se bilo gotovo moglo in v interesu preglednosti tudi moralo nekoliko zagosti, ampak, ker se mi zdi, da gre tu za stvarno hipertrofično tvorbo. Bati se je torej, da bo G. k. poplavljen z akti in da bo vsled tega ali marsikaj ostalo samo na papirju, kar bi še ne bila nesreča, če bi vedno zadela pravo točko, dasi naj se zakonodaja ogiblje neizvršljivim stvarem; ali pa bo nastal zastoj, če se osobje ne bo podvojilo in potrojilo. Zastoj si ne moremo želeči, ker spada k bistvu učinkovite kontrole, da točno funkcionira in ker je vsled preventivnosti nakazilne kontrole in še nekaterih drugih odredb že itak dana nevarnost, da se zastoj razširi tudi na administrativo. Neprimerno zvišanje personalne režije pa bi bila napaka, ker bi ta posledica a priori reducirala vrednost inštitucije v državi, ki se bori z deficitom in niti že nameščenega osobja ne more plačati tako, kakor bi bilo v njenem lastnem interesu. Pri tem niti ne upoštevamo, da čim dalje tem bolj primanjkuje kvalificiranega personala in je torej zelo možno, da se ob laksnih prehodnih določbah v pomožni personal utihotapijo moralno in intelektualno manj vredni elementi. Stvar je tako važna, da sem dolžan podrobnejše motivacije.

Puščam ob strani vprašanje, ali bi ne bilo v interesu razbremenitve in uspešnejšega vršenja prve in najvažnejše naloge G. k., namreč nadziranja, vendarle bolje, da bi se bil kameralni proces izločil iz delokroga in stvar omejila na to, da bi se bila prisodila G. k. uloga tožnika s pravico pritožbe, kakor jo ima že danes načelnik sod. odeljenja proti razsodbam G. k. same. O stvari bi se dalo tem bolj govoriti, ker tudi administrativna oblastva predpisujejo povračilo škode in se sedaj poleg drugega utegnejo pojaviti tudi še ne čisto razčiščene kompetenčne kolizije. Kameralni proces pa po srbijanskih tradicijah tako zelo spada k inventarju G. k. — in po tamošnjih razmerah najbrž tudi z vso pravico! — da se mora razumna kritika udati.

Druga pa je z določbo čl. 26., št. 11, ki po nji G. k. »kontrolira in presoja, ali se pobirajo dohodki in vobče javne davščine pravilno in brez škode za državno blagajno, poroča o opaženih nepravilnostih ali pregreških ministru za finance ter

podaja predloge, kako naj se te nepravilnosti in pogoški odpravijo in popravijo«. Kaj je pravzaprav mišljeno s to določbo? Računska (blagajniška) kontrola v tehničnem pomenu, kolikor se tiče gestije dohodkov, ne more biti, ali saj smisla bi ne imelo nobenega, da bi se to še posebej in tako pompozno poudarjalo, ker je pregled računov, ki se v njih ob sebi umevno izkazujejo tudi dohodki, že itak naloga G. k. (čl. 25. in 44.). Torej — da se omejim na davščine — lustriranje percepcijskih uradov ali morda tudi odmernih organov ali celo to, kar smo včasih imenovali odmerno cenzuro, t. j. municiozna revizija odmeritnih aktov? Že z lustracijami bi pa za enkrat le težko šlo, ker delo nikakor ni malenkostno in so za to usposobljeni le popolnoma izurjeni in absolutno zanesljivi organi, ki jih tudi pri nas vedno bolj primanjkuje. Če se je pa nameravala poveriti G. k. tudi cenzura, bi se ji bilo odkazalo docela polje, kjer — če sploh — še leta in leta ne bo mogla uspešno delovati. Za to je treba velik štab strokovno najboljše izšolanega osebja, ki mora vsaj za nekatere stroke in vsaj deloma imeti tudi pravniško izobrazbo. Kje pa to vzeti, ker ga niti za administrativo ni dovolj in so nekatere pokrajine notorično že danes v največji stiski? Omenjam, da smo morali pred kratkim na veliko lastno škodo odstopiti Dalmaciji 10 davčnih uradnikov. Kaj šele bo, če dobimo obljubljeno reformo direktnih davkov, si je težko misliti, če se bo stvar posebno v starih pokrajinah resno vzela. Naj pripomnim tudi t u, da vidim v tem enega največjih nedostatkov znanega Kumanudijevega načrta. Potreba izdatnega števila strokovnega personala pa bi bila tem večja, čim manj se sedaj administrativno skrbi za cenzuro in bi torej G. k. ne pripadla samo nekaka superkontrola, o čemer bi se dalo govoriti, marveč vse delo ab ovo. Opozarjam, da smo n. pr. v Sloveniji glede tako važne specialne pridobnine še vedno popolnoma brez cenzure in da se je z velikim trudom posrečilo organizirati le prav primitivno pristojbinsko cenzuro, da je pa tudi lustracija odmeritnih organov zelo omejena, ker nimamo niti dovolj ljudi, niti potrebnega kredita, da bi se posel sistematično organiziral. Imam pa tudi velike meritorne pomisleke. Kakšni upravni aspekti se nam odpirajo, če bi poslala n. pr. G. k. ne rečem delegaciji, marveč našim avtonomnim davčnim komi-

sijam nerodnega računoispiatača na vrat,¹⁹⁾ omenjam le mimogrede. Važno je pa, da je vobče zelo dvomljivo, vsekako pa med najtežjimi problemi davčne politike, koliko naj se ustavna kontrola vmešava v te stvari. Jasno je, da tu ne gre samo za »pravilnost« ali »zakonitost«, marveč in predvsem tudi za administrativno in politično oportunito. Čim bolj bo pa dobri upravitelj pripravljen upoštevati to — tu prehaja celo naša suhoparna finančna služba res v ono umetnost, ki jo Balzac²⁰⁾ tako pregnantno imenuje »l' art d' appliquer les lois sans blesser les intérêts!« — tem lažje bo prišel v konflikt z organom, ki teh ozirov pravzaprav niti poznati ne sme. Za svojo osebo smatram za boljše, da se v tem oziru omeji ustavna kontrola na striktno potrebo, vse drugo pa prepusti administrativni kontroli, dasi ne bi hotel tajiti, da zahtevajo regionalne posebnosti v nekaterih naših pokrajinah intenzivnejše nadzorstvo tudi po ustavni kontroli. Določba krije torej različne možnosti, ki bi se bilo proti njim zavarovati, zlasti da se administrativna kontrola na škodo stvari preveč zapostavi, zato pa upravni stroški G. k. po nepotrebnem zopet povečajo. S tega stališča je neprecizna formulacija zak. pač le sreča, ker se utegne stvar — če gospodje ne bodo ozkosrčni — še na to ali ono stran obrniti. Sigurno pa z določbo zakona kontrola še ni ustvarjena, marveč bo bolj kot katera druga potrebovala spopolnitve po organizatornem delu.

Že danes se pa kaže vpliv na prakso pri nekaterih drugih določbah. V mislih imam one predpise, ki dajejo G. k. pravico pritožbe na državni svet. Kakor je posneti iz I. dela, ima G. k. to pravico 1.) po splošnem načelu čl. 21., odst. 2., zak. o drž. sv. v vseh primerih, kjer se je kršil zakon v korist podinčev; 2.) proti pokojninskim odmeram (čl. 95); 3.) proti določbam, ki se z njimi odreja povračilo iz državne blagajnice, če gre za vrednost preko 10.000 Din (čl. 122). O praksi ad 1.) mi doslej ni nič konkretnega znano. Bojim se le, da se je usmerila prav tako, kakor ad 2.) in najbrž tudi ad 3.), kar je treba podrobneje obrazložiti.

(Konec prih.)

¹⁹⁾ Ali če bi temu samemu kaj takega prišlo na misel, glej čl. 59., št. 2.

²⁰⁾ Médecin de campagne.

Književna poročila.

Dr. Niko Županič: Bela Srbija. U Zagrebu 1922. Posebni otišak iz »Narodne Starine«. Str. 11.

To delo našega znanega pisatelja se peča z vprašanji, kako so se Slovani naselili na balkanskem polotoku. V znanstvu obstoji dvoje mnenj. Prvo se znači za dualistično teorijo, drugo za monistično; dualistično zastopata predvsem Kopitar in Miklošič, drugo Jagić, Niederle Jireček. Razlika je v tem, da smatrajo pripadniki monistične teorije prednike današnjih Jugoslovancev za eno in isto etniško maso, ki se je na balkanskem polotoku naselila istodobno, po drugi teoriji pa bi trebalo razlikovati pri Jugoslovancih Slovence na eni strani, a Hrvate in Srbe na drugi strani. Izmed zgodovinskih virov podpira dualistično teorijo osobito spis cara Konstantina Porfirogeneta (912—959) »De administrando imperio«, ki mu pa Jagić odreja verodostojnost v pogledu na njegova sporočila o prihodu Hrvatov in Srbov.

Županič nam pa dokazuje v naznanjenem spisu, da navedbe Konstantina Porfirogeneta glede izvora Hrvatov in Srbov iz Bele Srbije, t. j. iz dežele, ki bi po priliki odgovarjala današnji Saksonski, niso neutemeljene. Poblize v okviru tega poročila njegovih argumentov ne moremo izvajati, zadostuje naj ugotovitev, da si je zasidral temelj za svoje trditve v sociologiji, ki ji je predmet tudi raziskavanje o postanku držav.

Koncem svoje kratke a zanimive razprave nam pisatelj obeta še obširnejšo o istem predmetu. Njegova nadaljna dela bomo tudi pravniki radi zasledovali, osobito sedaj, ko se je razvil oster dvoboj med dvema domačima zgodovinarjema o »staroslovanski in staroslovenski svobođi«. (Primeri razprave prof. dr. Hauptmanna in arh. dr. Mala v Času XVII, zvezek 4. in 5.)

Dr. M. Dolenc.

Ein altassyrisches Rechtsbuch — übersetzt von Hans Ehelolf. Mit einer rechtsgeschichtlichen Einleitung von Paul Koschaker. Verlag Carl Curtius in Berlin. Strani 1—44.

Prednjeazijski oddelek državnih muzejev v Berlinu je izdal to delo kakor svoj prvi zvezek arheoloških in literarnih spomenikov. Kdor se zanima za pravno zgodovino, poseže rad po njem. Za zgodovinsko najstarejšim zakonom starobabilonskega kralja Hammurabija, s katerim je ta veliki vladar dal svoji obširni državi edinstveno pravo, pride ta staroasirski pravni spomenik. Po mnenju prof. Koschakerja ga je pripisovati vladarju Tiglat-pileasrju I., ki je živel okoli 1100 l. pr. Kr. r. Na prvih 20 straneh nakazanega dela nam podaje Koschaker opis postanka in pa karakteristiko tega prastarega pravnega spomenika. On meni, da utegne biti privatno delo, kompilirano iz dveh starejših paralelnih zako-

nov; v drugi polovici se namreč nekako ponavljajo določila prve polovice. Podrobnosti tu ne moremo navajati. Naj zadostuje, da gre za nekakšno pravno zrcalo (Rechtsspiegel), ki je med babilonsko-asirskimi spomeniki novum. Tiče se to zrcalo skoro izključno prava glede žensk, osobito omoženih. Prof. Koschaker primerja to pravo s Hammurabijevim, kar dá delu posebno zanimivost. Ehelolfov prevod, ki obsega 58 paragrafov, je opremljen z bogatim kritičnim aparatom. Pokazuje nam v resnici od Koschakerja poudarjano dupliciteto določil. V splošnem pa zanima v prvi vrsti kriminaliste sistematika kazni. Imamo celo vrsto kazni od batinanja preko osakačanja, kastracije, polivanja z raztopljeno smolo do smrtne kazni. Čudno, da način usmrtitve (§ 47 za čarodejstvo) ni naveden. Vsekakor pa je ta spomenik sijajno potrdilo starega pravila, da je prvobitna plast vsakega prava v zgodovinskem pogledu — kazensko pravo.

Dr. M. Dolenc.

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca junija 1923.

— (Kronika društva »Pravnika«.) Petdeset let je poteklo, odkar je v veljavi naš kazenskopravdni red. Da proslavi dostojno ta dogodek, je sklicalo društvo na dan 23. maja 1923 sestanek, na katerem se je spominjal najprvo društveni načelnik gd. dr. D. Majaron onih težkih časov, ko je stopil kazenskopravdni red v veljavo. Nasprotniki so očitali vedno Slovencem, da naš jezik ni dovolj razvit in ni sposoben, da se uraduje in razpravlja v njem. Kazenskopravdni red pa je prinesel načelo javnosti in ustnosti; posledica tega je bila, da so se pri razpravah zasliševali obtoženci in priče v slovenskem jeziku, da so zagovorniki pleđirali v našem jeziku. Dokaz o sposobnosti našega jezika je bil doprinesen in nihče je ni mogel več tajiti. To dejstvo je poudarjalo tudi takratno naše časopisje, ki je pozdravilo z velikim veseljem zlasti prve porotne razprave. Zatem je govoril gd. univ. prof. dr. M. Dolenc »Ob petdesetletnici našega kazenskopravnega reda«. Predavanje, sestavljeno strogo znanstveno in efektno prednašano, je poudarjalo v prvem delu, kak napredek je značil ta zakon napram prejšnjim razmeram, v drugem delu pa se je pečalo največ s poroto, ki jo je tudi uvedel kazenskopravdni red za najtežje, politične in tiskovne delikte. Prav zanimiva so bila izvajanja gđ. govornika iz slovenske pravne zgodovine. Gđ. predavatelj je pokazal, da slovenskemu narodu udejstvovanje lajkov v pravosodju ni tuje. Imelo je že v poznem srednjem veku za »causae minores« ljudska sodišča, ki so se imenovala »veče«, a v vinorodnih krajih »gorske pravde«. Tudi danes ima porota mnogoštevilne pristaše med slovenskim ljudstvom. Na pobudo

pok. preds. Ivana Kavčnika je izvedel leta 1921. s pomočjo državnih pravdnikov (Dominico, dr. Kremžar, dr. Grasselli in dr. Rus) nekakšen plebiscit po slovenskih občinah o vprašanju, ali žele obdržati poroto ali ne. Od 896 občin (brez Prekmurja) se jih je odzvalo 627, torej 69.9%. Za poroto se je izjavilo 564 občin torej 89.9% onih, ki so odgovorile ali 62.9% vseh. Zoper poroto se je izjavilo 62 občin, ali 9.9% oziroma 37.1%. Od avtonomnih mest sta glasovali za poroto Maribor in Ptuj, dočim Ljubljana in Celje nista odgovorili. Gd. predavatelj dr. Dolenc je žel za globoko zamišljeno predavanje od zelo številnega in odličnega poslušalstva obilo zasluženega priznanja.

— (Terminološki odsek) je na sejah dne 24. maja in 7. junija t. l. ustanovil oziroma potrdil naslednje termine (iz kazenskega in upravnega prava):

Akt (Verwaltungs) = čin (upravni)	Notstand = stiska
Anstifter = napeljevalec	Recht auf Gehör = pravica zaslišanja
Arrest strenger = strogi zapor	Rechtsprechung = pravosodje
Begründung = obrazložitev	Rekursverfahren = rekuržno postopanje
Beteiligter = udeleženec	relevant = merodaven
Dolus = hudobni naklep	Sentenz = izrek
dolozen = naklepen	Strafurteil = kazenska sodba
Durchführung = izvedba	Tagsatzung = narok
Einleitung = uvedba	Tat = čin
Erfolg = uspevek (subj.)	Tatbestand = dejanski stan
Ermessen freies = svobodni preudarek	Tatbestandsannahme = ugotovitev dejanskega stanu
Ermittlung des Tatbestandes = ovediti dejanski stan	Tatsache = dejstvo
Ermittlungsverfahren = ovedbeno postopanje	tatsächlich = dejstven, dejanski
Fall = primer	Teilnehmer = udeležnik
Folge = posledica (objekt.)	Umstände mildernde = olajševalne okoliščine
Geldbuße = denarna globa	Urheber = začetnik
Geldstrafe = denarna kazen	Verhandlung = razprava
Geschäft (Amt, Handlung) = opravilo	Kommissionsverh. = komisionalna razprava
Handlung = dejanje	Verletzung der Pflicht = prekršek
Instanzenzug = instančni red	Verletzung des Körpers = telesna poškodba
Justiz = pravosodje	Wirkungsbereich = območje (lokalno)
Konkurrenz = stek	Wirkungskreis = področje
Mangelhaftes Verfahren = nedostatno postopanje, nedostatnost v postopanju	Würdigung = ocena
Mangelhaftigkeit des Verfahrens = nedostatnost postopanja	Zufall = naključje, slučaj
Maßnahme sichernde = očuvalno sredstvo (objekt.), očuvalna odredba (subjekt.)	zufällig = po naključju, naključno, slučajno
Nötigung = silovanje	Zurechenbarkeit = prištevnost
	zurechnen = prištevati
	Zurechnungsfähigkeit = prištevitev

— (K problemu o smrtni kazni.) Na diskusiskem večeru »Pravnika« dne 11. novembra 1922. se je pokazalo, da se tudi slovenski pravniki dele na dvojne skupin, kar se tiče problema smrtne kazni. So načelnji nasprotniki smrtne kazni; so pa drugi, ki smatrajo smrtno kazen za teoretično nedopustno kaznovavno sredstvo, pa mislijo, da se v praksi ne more pogrešati. Absolutnih privržencev smrtne kazni med Slovenci menda sploh ni! Obe gori navedeni skupini soglašata seveda v tem, da treba uporabo smrtne kazni i v zakonodaji i v praksi utesniti na najnižjo mero. Teden za gori omenjenim predavanjem je ljubljanski odvetnik dr. Celestin Jelenc, pristaš nazora načelne nedopustnosti smrtne kazni, sklical v Mestni dom shod. Mnogobrojno poslušalstvo, ponajveč od socialno-demokratske in komunistične stranke, je lepim in preglednim izvajanjem govornika drja Jelenc a pazljivo sledilo. Žal, da se za tem ni mogla razplesti nikakšna diskusija, v kateri bi pisec teh vrstic prav rad pojasnil načelno stališče kazenskega odseka stalnega zakonodajnega sveta ministrstva pravde glede smrtne kazni. Stvar je namreč dobila lice demonstracije zoper predlog vlade, da se naj smrtna obsodba nad rudarjem Keroševičem izvrši, ki se je sam smrtno poškodoval, ko so mu proglasili sklep, da ni bil pomiloščen, — in policijsko oblastvo ni hotelo, da bi se politične strasti v debatj še bolj razpasle. — Še en pojav iz našega javnega življenja naj registriramo. Dv. sv. Fran Regally je objavil v Času XVII. zv. 2. in 3. poljudno znanstveno razpravo »Smrtna kazen«. Tu podaje zgodovinski pregled, smernice novejše zakonodaje, razlaga, kako se izvršujejo smrtne kazni, kakšno je stališče sedanje zakonodaje. V zadnjem poglavju nam poda svoj nazor glede vprašanja, ali je v našem bodočem kazenskem zakoniku obdržati smrtno kazen, ali ne? Regally spada v drugo od skupin, s kraja navedenih in predlaga, da naj se za sedaj v praksi smrtna kazen uporablja le v četverih primerih: če gre za osebo, ki prestaja dosmrtno robijo, pa stori novo hudodelstvo, katero bi bilo kaznovati sicer z dosmrtno robijo; če gre za stek več hudodelstev, od katerih bi se posamič vsako kaznovalo z dosmrtno robijo; če gre za povrat k hudodelstvu, ki se kaznuje z dosmrtno robijo; če bi šlo za prekosodno postopanje. — V tej smeri, kakor jo poudarja Regally, se giblje splošno ves pokret okoli problema smrtne kazni. Na Pruskem so na podlagi sodb civilnih sodišč obglavili leta 1917 dvanajst, leta 1918 tri, leta 1919 nobene osebe. Na Bavarskem so še čutili potrebo, da z naredbo od 22. julija 1921 premene način usmrčitve, namreč, da ne strelja več vojaštvo, ampak policija. Zanimivo je, da v češkoslovaški republiki od prevrata pa do 8. januarja 1923 niso nobenega hudodelca usmrtili, 9. januarja t. l. pa je bil v Taboru obešen Ludovik Novak. Oropal je nekoga, pa skril del ropa; v nekem svojem pismu se je hvalil, da ga bo že še užival, ko pride iz zapora. Ob priliki te prve izvršitve smrtne kazni je izdala češkoslovaška vladja nekakšen komunike v opravičilo. Tam je navedla, da je bilo leta 1919 petnajst, l. 1920 dvajset, l. 1921 osemindvajset, a v prvi polovici l. 1922 že enaindvajset oseb na smrt obsojenih. Hudodelstva s smrtno kaznijo

se torej strahovito množe. Potem opisuje zločin in zločinsko naravo delin-l'kventa in konča s stavkom: »Torej je smrtna kazen pri Ludoviku Novaku edino sredstvo v zaščito človeške družbe«. Komaj tri tedne za usmrtitvijo Novaka — je bila v Pragi nova izvršitev smrtne kazni, zopet je bil rop s smrtjo kazniv delikt. Ta primer pa je v dnevnem časopisju izval novo polemiko glede celega problema. (Opozarjam na izvajanje odločnega nasprotnika smrtne kazni dr. Gustava Fuchsa, bivšega sodnika, v Prager Tagblattu od 26. januarja t. l.) Tudi v Sloveniji smo doživeli v zadnjem času dve izvršitvi smrtne kazni (26. marca 1923 Lichtenwallner, 25. maja 1923: Rozman, oba v Mariboru. Tudi pri nas je torej opaziti nekakšen preokret, kajti od prevrata sem do letos ni bilo izvršitev smrtnih kazni, dasi so bila smrti vredna hudodelstva posebno skraja po prevratu kar na dnevnem redu vsake porote.

Debata glede smrtne kazni pro in contra pa gre zdaj burneje, zdaj umirjeneje naprej. Preden se bo dalo vprašanje dokončno rešiti v smislu, ki je teoretično pravilen, utegne odmrjeti sedajšnja generacija, morda pa tudi še kaka poznejša.

Dr. M. D.

— (Svetosavska temata za l. 1923/24 na ljubljanski pravni fakulteti.) Fakultetni svet juridične fakultete je razpisal za studijsko leto 1923/24 nastopna temata kakor konkurenčne naloge za svetosavske nagrade:

1. Iz jugoslovenske pravne zgodovine: Gospodarsko-pravni položaj cerkvenih ljudi po 20 samostanskih chrysobulah, navedenih v »spomenici jugoslovenskih zakona« Stojana Novakovića.

2. Iz cerkvenega prava: Jus consuetudinarium v cerkvenem pravu pred in po kodeksu.

3. Iz državlanskega prava: Vpliv Vidovdanske ustave na naše državljansko pravo.

4. Iz kazenskega prava: Pomen neznanja kazenskega zakona za vprašanje krivde in kazni.

5. Iz finančnega prava: Schanzerjev pojem dohodka in novi predlog zakona o neposrednih davkih.

6. Iz ustavnega prava: Načini ustavne revizije (dogmatično in pravnoprimerjalno obrazloženo).

Naloge morajo izdelati slušatelji do srede meseca decembra t. l. Nagrade za to leto znašajo 2400 Din.

